

**Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького**

Кафедра історії України та економічної теорії

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА
ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ
“МАКРОЕКОНОМІКА”**

для студентів спеціальностей

051 – «Економіка»

073 – «Менеджмент»

075 – «Маркетинг»

ОКР «Бакалавр»

ЛЬВІВ-2022

О.Я. Гримак, Б.Б. Бричка

Методичні рекомендації щодо підготовки та проведення семінарських і практичних занять з дисципліни «Макроекономіка» для студентів спеціальностей 051 – «Економіка», 073 – «Менеджмент», 075 – «Маркетинг». Львів, 2022. 50 с.

У методичних рекомендаціях вміщено перелік тем для практичних занять, ключові терміни, перелік питань для самоконтролю, перелік тем можливих рефератів та фіксованих виступів.

Рекомендовано до друку методичною комісією з економічної підготовки протокол № 1 від 30 серпня 2022 року.

Рецензент: д.е.н., проф. Липчук В.В.

Студента _____

(прізвище, ім`я та по-батькові)

©Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, 2022 р.

ВСТУП

Глобальна економічна криза виявила недоліки організації господарського життя в багатьох країнах та зумовила підвищення вимог до грошово-кредитного регулювання.

Негативні економічні процеси, що відбуваються в Україні, змушують шукати нові шляхи та способи регулювання грошового та фінансового ринків з метою стабілізації номінальних та реальних економічних змінних. Зростання загального рівня цін в Україні, нестабільність валютного курсу гривні, зростання рівня безробіття та рецесія підвищують вимоги до економічного регулювання національної економіки, що передбачає якісно вищий рівень підготовки фахівців з макроекономіки. Чимало людей задаються питаннями причин падіння обмінного курсу гривні, способів його стабілізації за допомогою валютної політики НБУ, причин необхідності отримання додаткових фінансових ресурсів за рахунок програм МВФ, причин зростання загального рівня цін. Саме дисципліна «Макроекономіка» покликана забезпечити студентам можливість дати відповіді на існуючі питання. Після вивчення курсу студент зможе сформулювати власну думку щодо причин негативних економічних процесів в Україні та шляхів їх вирішення.

За сучасних умов володіння знаннями з питань макроекономіки, питання міжнародної економіки набувають особливого значення передусім для осіб, що працюють або планують працювати в складній і динамічній сфері міжнародного економічного співробітництва.

Метою вивчення дисципліни є формування у студентів системи знань з теоретичної макроекономіки, які відображають сукупні результати економічної діяльності країни та теоретичний інструментарій ринкового і державного регулювання національної економіки.

Тема 1. Макроекономіка як наука.

1. Потреби й ресурси. Національна економіка та економічна система
2. Предмет та функції макроекономіки
3. Методологія макроекономіки
4. Модель кругопотоку

Мета практичного заняття: з'ясувати основні проблеми макроекономіки про потреби і ресурси. З'ясувати суть національної економіки та економічної системи, а також предмет та функції макроекономіки, історія розвитку макроекономіки, її методологію та філософію. Модель кругопотоку.

Короткий зміст теми.

Матеріальні потреби — це бажання людей використовувати різні товари й послуги, які приносять їм користь.

Обмеженість ресурсів означає незбалансованість між відносно необмеженими потребами і відносно обмеженими засобами, що забезпечують задоволення цих потреб.

Для задоволення своїх потреб люди використовують необхідні засоби, які називають ресурсами, або факторами, виробництва.

Економісти поділяють усі ресурси на дві великі групи:

матеріальні ресурси — земля й капітал;

людські ресурси — праця і підприємницький хист.

Національна економіка — це сукупність домогосподарств, підприємств, відповідних державних інституцій і установ, інфраструктури та різних активів у межах певного природного середовища й державної території.

У національній економіці діють три основні економічні суб'єкти: домогосподарства, фірми (ділові підприємства) та держава.

Спосіб організації національної економіки називають економічною системою. Предметом макроекономіки, що обумовлений її об'єктом, є ефективність функціонування національної економіки, або кажучи точніше, ефективність функціонування механізмів економічної системи.

Макроекономіка як наука виконує такі функції: 1) теоретико-пізнавальну; 2) практичну; 3) світоглядно-виховну; 4) методологічну.

У макроекономіці дослідники широко застосовують метод наукової абстракції з його двома основними прийомами — індукцією та дедукцією. Суть цього методу полягає в тому, що, досліджуючи певний економічний факт або процес, відділяють його випадкові, швидкоплинні чи другорядні ознаки від усталених і типових.

Збирання фактів називають описовою, або емпіричною, макроекономікою.

Пізнання зв'язків у національній економіці, виведення законів і теорій з фактів становить суть макроекономічного аналізу.

Макроекономічна модель — це спрощене відображення економічної дійсності, абстрактне узагальнення відповідних фактичних даних.

У макроекономіці існують три основні філософії — класична, кейнсіанська та марксистська, кожна з яких має численні розгалуження. Філософія макроекономіки — це сукупність принципів, тобто складових побудови найефективнішої й стабільної економічної системи.

Тема 2. Основні макроекономічні показники

1. Показники обсягу національного виробництва
2. Показники рівня зайнятості
3. Показники рівня цін

Мета практичного заняття: з'ясувати показники обсягу національного виробництва (номінальний та реальний ВВП, природний ВВП, методологія обчислення ВВП, ВНП, ЧВП, НД). Вивчити показники рівня зайнятості (рівень безробіття, рівень зайнятості, коефіцієнт участі у робочій силі), показники рівня цін (Індекс Леспейреса, Пааше і Фішера, ІСЦ і дефлятор ВВП), а також показники розподілу доходів та рівня життя. Функціональний розподіл доходів. Вміти застосовувати показники на практиці.

Короткий зміст теми.

Основним показником у системі національних рахунків є **валовий внутрішній продукт**, який характеризує обсяг виробництва в країні.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) вимірює ринкову вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених у даній країні протягом певного періоду часу, - як правило, року. Валовий внутрішній продукт, обчислений у поточних ринкових цінах, називається **номінальним ВВП**.

Валовий внутрішній продукт, обчислений у постійних цінах, називають **реальним ВВП**.

Валовий внутрішній продукт, що відповідає природній нормі безробіття, називають **природним ВВП**.

Щоб уникнути багаторазового врахування частин продуктів, які продаються і купуються, при обчисленні ВВП ураховують лише ринкову вартість **кінцевих** товарів і не враховують вартість проміжних товарів.

Під **кінцевими товарами** розуміємо товари і послуги, які купують для споживання, а не для перепродажу, подальшого оброблення чи перероблення. **Проміжними** називають товари і послуги, які використовуються для подальшого оброблення чи перероблення, тобто для виробництва інших товарів чи для перепродажу.

Валовий внутрішній продукт, як уже зазначалося, обчислюють трьома методами:

- 1) як суму видатків покупців на придбання товарів і послуг (за видатками — метод кінцевого використання);
- 2) як суму грошових доходів, отриманих від виробництва продукції у цьому році (за доходами — розподільний метод);

3) як суму доданої вартості, створеної на всіх стадіях виробництва товарів і послуг (за галузями — виробничий метод).

Для визначення ВВП за **видатками** підсумовують усі види видатків на кінцеві товари і послуги — споживчі видатки населення, інвестиційні видатки фірм, державні закупівлі товарів і послуг та чистий експорт.

За другим методом ВВП обчислюють за **доходами**, отриманими від виробництва продукції. Такими доходами є:

1) заробітна плата найманих працівників, яку фірми й уряд виплачують тим, хто пропонує працю; враховують також низку доповнень до зарплати, які підприємства вносять у різні фонди;

2) рента, тобто доходи, які отримують домогосподарства і фірми від нерухомого майна, в тому числі приписану ренту за проживання у власній оселі;

3) процент, що являє собою виплати грошового доходу постачальникам грошового капіталу (виплата процентів домогосподарствам за вклади, за облігації підприємств);

4) прибуток. Він має два різновиди — доходи некорпоративного сектора (доходи підприємств, що перебувають в одноосібній власності) та прибуток акціонерних підприємств.

ВВП як сума доходів містить іще два види виплат, що не є доходом:

5) непрямі податки на бізнес (податок на додану вартість, акцизний збір, ліцензійні платежі, мито та ін.);

6) амортизаційні відрахування (показують обсяг капіталу, спожитого у процесі виробництва впродовж року).

Валовий національний продукт (ВНП) — це ринкова вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених за певний проміжок часу, — як правило, за рік, за допомогою факторів виробництва, що належать резидентам певної країни, наприклад України, незалежно від того, де використовувались ці фактори — в Україні чи за кордоном.

Чистий внутрішній продукт (ЧВП) — це валовий внутрішній продукт, скоригований на суму амортизаційних відрахувань

Національний дохід (НД) — це весь дохід, зароблений упродовж року власниками ресурсів, що є резидентами певної держави, незалежно від того, де ці ресурси використовуються — у власній країні чи за кордоном.

Відношення чисельності безробітних до загальної кількості робочої сили називають **рівнем безробіття**.

Іншим статистичним показником, що характеризує рівень зайнятості в країні, є **коефіцієнт участі в робочій силі**. Його обчислюють як відношення робочої сили до дорослого населення країни

Економісти іноді оперують показником **рівня зайнятості** Його визначають як відношення кількості зайнятих до дорослого населення країни або населення у працездатному віці, що виражене у відсотках

Фрикційне безробіття пов'язане з постійним рухом населення між регіонами й видами праці, а також із певними стадіями життя людей.

Структурне безробіття виникає тоді, коли пропозиція робочої сили і попит на неї не збігаються.

Циклічне безробіття спричиняється фазою спаду ділового циклу, яка характеризується недостатністю сукупних видатків.

Отже, повна зайнятість досягається в тому випадку, коли циклічне безробіття дорівнює нулю.

Зростання загального рівня цін означає наявність у країні інфляції.

Динаміку всіх цін, або загального рівня цін, визначають за допомогою індексів цін — індексів Леспейреса, Пааше та Фішера.

Індекс цін Леспейреса, обчислений для незмінного кошика споживчих товарів і послуг, називають **індексом споживчих цін (ІСЦ)**.

Індекс Пааше, обчислений для набору товарів і послуг, що входять до ВВП країни, називають **дефлятором ВВП**.

Тема 3. Споживання та інвестиції

1. Споживання і заощадження.
2. Моделі поведінки споживача.
3. Інвестиції

Мета практичного заняття: поглибити знання з теми, сформувати практичні навички щодо споживання та інвестицій. Охарактеризувати основні фактори, що впливають на споживання та заощадження. Навчити визначати величину складних процентів та майбутню вартість грошей. Зрозуміти суть загадки споживання та моделей поведінки споживача, що розроблені для її пояснення.

Короткий зміст теми.

Споживання — це видатки на придбання товарів і послуг для задоволення потреб людей. **Заощадження** є тією частиною використовуваного доходу, що не витрачається на споживання.

Економічні дослідження показують, що саме використовуваний дохід визначає рівень споживання та заощадження.

Рівень використовуваного доходу, за якого не заощаджують і не витрачають попередніх заощаджень, називають **точкою нульового заощадження**, або **пороговим доходом**.

Криву, яка відображає зв'язок між споживанням та доходом, називають **функцією споживання**

Функція заощадження відображає зв'язок між використовуваним доходом і заощадженнями.

Величину додаткового споживання, що його спричиняє одна додаткова одиниця доходу, називають **граничною схильністю до споживання (MPC)**.

Гранична схильність до заощадження (MPS) — це величина додаткового заощадження, що його спричиняє одна додаткова одиниця доходу, або це частка кожної додаткової одиниці доходу, що використовується на додаткове заощадження.

Частку, або відсоток, споживання у використуваному доході називають **середньою схильністю до споживання (APC)**.

Однак вартість грошей у часі не є однаковою. Гривня, витрачена сьогодні, коштує більше, ніж через рік чи десять років. Для цього є три причини. По-перше, процент, який можна заробити на заощадженні. Другою причиною є ризик. Якщо комусь надати в позику гроші, то завжди існує небезпека того, що з певних причин їх можуть не повернути (смерть позичальника, його банкрутство тощо). По-третє, це інфляція. Отже, цінність грошової одиниці у майбутньому менша за її цінність сьогодні.

Поточна вартість майбутнього доходу — це та сума грошей сьогодні, яка створить указаний майбутній дохід за наявних процентних ставок. Зведення майбутнього доходу до поточної вартості здійснюють за допомогою методики, яку називають **дисконтуванням**.

Спостереження показують, що раціональні споживачі визначають обсяг споживання з огляду не лише на свій поточний використуваний дохід, а й на інші чинники. До таких чинників передовсім належить дохід у тривалій перспективі, або майбутній сподіваний дохід.

На обсяг споживання впливають сподівання, можливість переміщення майбутнього доходу для поточного споживання, оподаткування, процентні ставки тощо.

Активи — це будь-яка власність домогосподарства. Вибір особою того або іншого активу визначається багатьма чинниками. Основні серед них такі: ліквідність активу; очікуваний дохід на актив; ступінь невизначеності та ризику, пов'язаних з активом та доходом на нього; величина заощадження.

Дж. М. Кейнс був одним із перших, хто побудував модель поведінки споживача, яку називають кейнсіанською функцією споживання. Кейнс описав поведінку споживача у ринковій економіці такими трьома постулатами. По-перше, гранична схильність до споживання коливається у межах від нуля до одиниці ($0 < MPC < 1$).

По-друге, Кейнс уважав, що зі зростанням доходу середня схильність до споживання знижується.

По-третє, Кейнс стверджував, що основним чинником, який визначає споживання, є поточний використуваний дохід, а процентна ставка не відіграє важливої ролі у визначенні обсягу споживання.

Кейнсіанську функцію споживання, враховуючи її постулати, часто записують так:

$$C = \bar{C} + cY,$$

Дані за короткостроковий період підтверджували постулат Кейнса про зниження середньої схильності до споживання, а дані за довгостроковий період не виявляли цієї тенденції та вказували на стабільність APC. Цю

суперечливу поведінку споживання у короткостроковому і довгостроковому періодах економісти назвали загадкою споживання.

Інвестиції — це вкладення у капітал, тобто видатки на виробництво і нагромадження капітальних благ. Є три види інвестиційних видатків.

Валові інвестиції— це вартість усіх машин, будівель тощо, споруджених протягом року, в тому числі тих, Які заміщують старі капітальні блага, що зносилися.

чисті інвестиції дорівнюють валовим інвестиціям мінус амортизація.

Інвестуючи капітал, підприємці зважають і на такі чинники, як внутрішньополітичний клімат і ймовірність його змін, міжнародне становище, динаміка населення, ситуація на фондовому ринку тощо.

Про наявність стимулів до інвестування дає змогу також судити показник, який називають q Тобіна. Американський економіст Джеймс Тобін вважає, що фірми ухвалюють рішення про інвестиції на підставі співвідношення ринкової вартості функціонуючого капіталу та його відновної вартості. Це співвідношення іменують q Тобіна:

$$q = \frac{\text{ринкова вартість функціонуючого капіталу}}{\text{відновна вартість функціонуючого капіталу}}$$

Акція — це цінний папір, який свідчить про внесення певної частки в капітал акціонерного товариства і дає право на отримання доходу у вигляді дивіденда, який є частиною прибутку акціонерного товариства.

Споживання — це видатки на придбання товарів і послуг для задоволення потреб людей. **Заощадження** є тією частиною використовуваного доходу, що не витрачається на споживання.

Економічні дослідження показують, що саме використовуваний дохід визначає рівень споживання та заощадження.

Рівень використовуваного доходу, за якого не заощаджують і не витрачають попередніх заощаджень, називають **точкою нульового заощадження, або пороговим доходом**.

Криву, яка відображає зв'язок між споживанням та доходом, називають **функцією споживання**

Функція заощадження відображає зв'язок між використовуваним доходом і заощадженнями.

Величину додаткового споживання, що його спричиняє одна додаткова одиниця доходу, називають **граничною схильністю до споживання (MPC)**.

Гранична схильність до заощадження (MPS) — це величина додаткового заощадження, що його спричиняє одна додаткова одиниця доходу, або це частка кожної додаткової одиниці доходу, що використовується на додаткове заощадження.

Частку, або відсоток, споживання у використовуваному доході називають **середньою схильністю до споживання (APC)**.

Однак вартість грошей у часі не є однаковою. Гривня, витрачена сьогодні, коштує більше, ніж через рік чи десять років. Для цього є три причини. По-перше, **процент**, який можна заробити на заощадженні. Якщо покласти в банк на депозит одну гривню, то через рік вклад зросте до 1 гривні 25 коп. (за

процентної ставки 25 %). Якщо хтось повинен повернути нам 1000 грн через рік, то сьогодні йому потрібно покласти під проценти 800 грн. Другою причиною є *ризик*. Якщо комусь надати в позику гроші, то завжди існує небезпека того, що з певних причин їх можуть не повернути (смерть позичальника, його банкрутство тощо). По-третє, це *інфляція*. Якщо сьогодні певний набір товарів і послуг коштує 100 грн, а через рік, згідно з прогнозами фахівців, він коштуватиме 150 грн, то нинішня гривня цінніша для нас, ніж та, яку матимемо через рік. Отже, цінність грошової одиниці у майбутньому менша за її цінність сьогодні.

Поточна вартість майбутнього доходу — це та сума грошей сьогодні, яка створить указаний майбутній дохід за наявних процентних ставок. Зведення майбутнього доходу до поточної вартості здійснюють за допомогою методики, яку називають **дисконтуванням**.

Спостереження показують, що раціональні споживачі визначають обсяг споживання з огляду не лише на свій поточний використовуваний дохід, а й на інші чинники.

До таких чинників передовсім належить *дохід у тривалій перспективі*, або *майбутній сподіваний дохід*. На обсяг споживання впливають *сподівання*, *можливість переміщення майбутнього доходу для поточного споживання*, *оподаткування*, *процентні ставки* тощо.

Активи — це будь-яка власність домогосподарства. Вибір особою того або іншого активу визначається багатьма чинниками. Основні серед них такі: *ліквідність активу*; *очікуваний дохід на актив*; *ступінь невизначеності та ризику, пов'язаних з активом та доходом на нього*; *величина заощадження*.

Дж. М. Кейнс був одним із перших, хто побудував модель поведінки споживача, яку називають кейнсіанською функцією споживання.

Отож Кейнс описав поведінку споживача у ринковій економіці такими трьома постулатами. По-перше, *гранична схильність до споживання коливається у межах від нуля до одиниці ($0 < MPC < 1$)*.

По-друге, Кейнс уважав, що *зі зростанням доходу середня схильність до споживання знижується*.

По-третє, Кейнс стверджував, що *основним чинником, який визначає споживання, є поточний використовуваний дохід, а процентна ставка не відіграє важливої ролі у визначенні обсягу споживання*. У своїй "Загальній

Кейнсіанську функцію споживання, враховуючи її постулати, часто записують так:

$$C = \bar{C} + cY,$$

дані за короткостроковий період підтверджували постулат Кейнса про зниження середньої схильності до споживання, а дані за довгостроковий період не виявляли цієї тенденції та вказували на стабільність *APC*. Цю суперечливу поведінку споживання у короткостроковому і довгостроковому періодах економісти назвали *загадкою споживання*.

Інвестиції — це вкладення у капітал, тобто видатки на виробництво і нагромадження капітальних благ. Є три види інвестиційних видатків.

Валові інвестиції— це вартість усіх машин, будівель тощо, споруджених протягом року, в тому числі тих, які заміщують старі капітальні блага, що зносилися.

чисті інвестиції дорівнюють валовим інвестиціям мінус амортизація.

Інвестуючи капітал, підприємці зважають і на такі чинники, як внутрішньополітичний клімат і ймовірність його змін, міжнародне становище, динаміка населення, ситуація на фондовому ринку тощо.

Про наявність стимулів до інвестування дає змогу також судити показник, який називають *q Тобіна*. Американський економіст Джеймс Тобін вважає, що фірми ухвалюють рішення про інвестиції на підставі співвідношення ринкової вартості функціонуючого капіталу та його відновної вартості. Це співвідношення іменують *q Тобіна*:

$$q = \frac{\text{ринкова вартість функціонуючого капіталу}}{\text{відновна вартість функціонуючого капіталу}}$$

Акція — це цінний папір, який свідчить про внесення певної частки в капітал акціонерного товариства і дає право на отримання доходу у вигляді дивіденда, який є частиною прибутку акціонерного товариства.

Грошову суму, позначену на акції, називають *номінальною вартістю акції*. Проте акції на фондовій біржі продають не за номінальною вартістю, а за *курсом акцій*.

Тема 4. Економічне зростання

- 1) Суть, фактори і типи економічного зростання.
- 2) Неокласична модель економічного зростання.
- 3) Проблеми економічного зростання у різних країнах.

Мета практичного заняття: розвинути у студентів загальне уявлення про сутність Сутність, фактори та типи економічного зростання. Зрозуміти неокласична модель економічного зростання, а також вплив нагромадження капіталу, зростання населення та науково-технічного прогресу на його рівень. Зясувати проблеми економічного зростання у різних групах країн та в Україні.

Короткий зміст теми

Під **економічним зростанням** розуміють збільшення кількості товарів і послуг, які продукує національна економіка. Його вимірюють двома способами. По-перше, темпами зростання реального ВВП за певний проміжок часу — здебільшого за рік, по-друге — темпами зростання реального ВВП на душу населення за той самий період.

З огляду на високі щорічні темпи економічного зростання у другій половині ХХ ст. постає запитання: чи може воно тривати й у ХХІ та наступних століттях? Нині економісти дають на нього дві протилежні відповіді. Противники економічного зростання вказують на те, що світова

система використовує ресурси і нагромаджує відходи темпами, які планета не може витримати.

Критики економічного зростання стверджують, що подальший прогрес у розвинутих країнах здебільшого означає задоволення щораз менш значущих потреб коштом посилення загрози екологічній системі

Вони заявляють, що темпи економічного зростання необхідно уповільнити і перейти до "нульового зростання".

Прихильники економічного зростання переконані, що це — єдиний шлях до поліпшення матеріального достатку й підвищення життєвого рівня. Збільшення виробництва товарів і послуг та доходів забезпечує людині кращу освіту й медичне обслуговування, триваліший відпочинок, продовжує середню тривалість життя тощо. Науково-технічний прогрес дає змогу збільшувати розвідані запаси ресурсів і створювати нові, відкривати або розробляти заміники наявних ресурсів і т. д., тобто запаси ресурсів залежать від розвитку технічних знань.

Зв'язок між економічним зростанням і станом довкілля, на думку адептів зростання, перебільшений.

Економічне зростання будь-якої країни визначають чотири групи факторів:

- 1) фактори пропозиції;
- 2) фактор попиту;
- 3) фактор ефективності;
- 4) соціокультурні, інституційні та інші фактори.

Фактори пропозиції зумовлюють фізичну здатність економіки до зростання. Їх теж чотири:

- 1) кількість та якість природних ресурсів;
- 2) кількість та якість трудових ресурсів;
- 3) обсяг капіталу країни;
- 4) технологія.

економічне зростання залежить також від **фактора попиту**, тобто макроекономічне середовище має забезпечувати такий рівень сукупних видатків, за якого повністю використовуються наявні ресурси.

Стабільне економічне зростання передбачає не лише повне використання ресурсів, а й досягнення оптимальної структури виробництва (**фактор ефективності**).

Існує низка інших факторів, які впливають на економічне зростання, проте вони важко піддаються кількісній оцінці. Це передовсім **соціокультурні та інституційні чинники**. Зокрема, значний позитивний вплив на економічне зростання багатьох країн справляє сприятлива соціальна, культурна і політична атмосфера, що склалася в них.

Тому розрізняють два основні типи економічного зростання — екстенсивний та інтенсивний.

Екстенсивний тип економічного зростання — це нарощування виробництва товарів і послуг на основі збільшення кількості факторів за попереднього рівня технології. Інакше кажучи, обсяг продукції зростає за рахунок зростання чисельності робочої сили, обсягу інвестицій, використовуваних сільськогосподарських угідь та інших ресурсів. При цьому продуктивність праці залишається незмінною.

Інтенсивний тип економічного зростання — це збільшення виробництва товарів і послуг на основі підвищення ефективності використання ресурсів — підвищення кваліфікації працівників, поліпшення використання фізичного капіталу, застосування принципово нових машин і механізмів, кращої організації господарської діяльності тощо. За цього типу зростання продуктивність праці підвищується.

Економічний розвиток є багатофакторним процесом, який відображає зміни в усіх сферах господарського життя країни; його можна продуктивно аналізувати лише в довгостроковому періоді.

Для визначення рівня економічного розвитку країни використовують низку показників. Основними серед них є такі:

- 1) валовий внутрішній продукт на душу населення;
- 2) показники ефективності функціонування економіки, що обчислюються на підставі ВВП;
- 3) виробництво основних видів продукції на душу населення (рівень розвитку окремих галузей);
- 4) рівень та якість життя населення.

Провідним показником економічного розвитку країни є **ВВП на душу населення**.

Під **нагромадженням капіталу** розуміють збільшення обсягу капіталу в національній економіці.

Неокласична модель економічного зростання була розроблена Робертом Солоу в 1950 — 1960-ті роки, за що він одержав Нобелівську премію з економіки.

Показники ефективності функціонування національної економіки найбільшою мірою характеризують рівень економічного розвитку, бо відбивають результативність використання основних факторів виробництва.

Тема 5. Сукупні видатки та економічна рівновага.

- 1) Інструментарій дослідження економічної рівноваги

2) Мультиплікатор видатків. Вплив зовнішньої торгівлі та державного сектора на рівноважний ВВП

3) Економічна рівновага у довгостроковому періоді. Рецесійний та інфляційний розриви. Механізм досягнення економічної рівноваги у довгостроковому періоді

Мета практичного заняття: з'ясувати важливий інструмент макроекономічного аналізу — модель сукупних видатків. Зрозуміти, як у національній економіці досягається рівновага на ринках товарів і послуг та як зміни у видатках покупців впливають на реальний ВВП, національний дохід, зайнятість та рівень цін.

Короткий зміст теми.

Сукупні видатки — загальна сума видатків усіх покупців на кінцеві товари і послуги, вироблені національною економікою, — мають бути достатніми для реалізації усього створеного продукту.

До початку 1930-х років більшість економістів заперечували можливість ситуації, за якої рівень сукупних видатків буде недостатнім для закупівлі продукції, виготовленої за повної зайнятості ресурсів.

На підставі досвіду Великої депресії Дж. М. Кейнс показав, що в національній економіці можуть виникати недостатні сукупні видатки, менші за ті, які потрібні для купівлі товарів і послуг, вироблених за повної зайнятості. У цьому разі фактичний рівень безробіття буде вищий за його природну норму.

Сукупні видатки, як відомо, складаються з чотирьох компонентів — споживчих видатків домогосподарств (C), інвестиційних видатків фірм (I), державних закупівель товарів і послуг (G) та чистого експорту (X), тобто:

$$AE = C + I + G + X,$$

де AE — сукупні видатки.

Для аналізу впливу зміни сукупних видатків на стан національної економіки застосовують поняття «рівноважний рівень національного виробництва», або «рівноважний ВВП». **Рівноважний рівень національного виробництва** — це такий його обсяг, якому відповідають сукупні видатки, достатні для закупівлі усієї продукції, виготовленої у поточному періоді.

У макроекономіці склалися два підходи до визначення економічної рівноваги: підхід "видатки — обсяг виробництва" (ґрунтується на зіставленні сукупних видатків і реального ВВП) та підхід "витікання — ін'єкції" (ґрунтується на зіставленні витікань із потоку "видатки — доходи" та ін'єкцій до цього потоку).

Підхід "видатки — обсяг виробництва" ґрунтується на зіставленні сукупних видатків та реального ВВП країни. За відсутності експортно-імпортних операцій та державного сектора рівноважний ВВП (Y_e) дорівнює $C + I$.

Економічна рівновага досягається тоді, коли сукупні видатки та обсяг національного виробництва рівні між собою.

Підхід "витікання-ін'єкції" ґрунтується на зіставленні витікань із потоку "видатки — доходи" та ін'єкцій у цей потік.

Витікання — це будь-яке витрачання доходу не для купівлі вироблених у країні кінцевих товарів і послуг. Витікання з потоку "видатки - доходи" відбуваються через заощадження, податки та імпорт.

Ін'єкція — це будь-яке доповнення до споживчих видатків на купівлю продукції, вироблену всередині країни. Ін'єкціями є інвестиції, державні закупівлі товарів і послуг та експорт.

Згідно з підходом "витікання — ін'єкції" економічна рівновага досягається тоді, коли витікання з потоку "видатки — доходи" дорівнюють ін'єкціям у цей потік ($S = I$).

Ефект мультиплікатора

Рівноважний обсяг національного виробництва залежить від змін у будь-якому з компонентів сукупних видатків. Збільшення якогось із компонентів переміщуватиме лінію запланованих видатків угору, що збільшуватиме рівноважний обсяг виробництва. І навпаки, зменшення величини будь-якого компонента сукупних видатків переміщуватиме лінію видатків донизу, що супроводжуватиметься скороченням зайнятості та рівноважного ВВП.

Збільшення будь-якого компонента сукупних видатків спричиняє дещо більший приріст рівноважного обсягу виробництва, або, що рівнозначно, доходу. Цей результат називають ефектом мультиплікатора.

Ефект мультиплікатора — це багаторазовий вплив, який зміна сукупних видатків чинить на рівноважний ВВП.

Мультиплікатор видатків — це відношення зміни рівноважного ВВП до зміни будь-якого компонента сукупних видатків

Мультиплікатор — це коефіцієнт, на який треба помножити зміну в сукупних видатках, щоб визначити підсумкову зміну рівноважного ВВП

Економіка більшості країн є відкритою, отже вони експортують та імпортують певні товари й послуги. Тому одним із компонентів сукупних видатків виступає чистий експорт — різниця між експортом та імпортом товарів і послуг.

Тема 6. Сукупний попит і сукупна пропозиція

1. Сукупний попит. Крива сукупного попиту та її переміщення.
2. Сукупна пропозиція. Крива сукупної пропозиції та її переміщення.
3. Є Рівновага сукупних попиту і пропозиції. Застосування моделі AS – AD.
4. Модель IS-LM для закритої економіки.

Мета семінарського заняття: з'ясувати сутність сукупних попиту та його складові; зрозуміти основні причини від'ємного нахилу кривої сукупного попиту; з'ясувати сутність сукупної пропозиції та теорії, що спричиняють її додатний нахил, зрозуміти модель IS-LM для закритої економіки.

Короткий зміст теми.

Сукупний попит – це шкала, що графічно представлена у вигляді кривої, яка показує величину реального обсягу продукції — різні кількості товарів і послуг, що їх покупці бажають придбати за кожного можливого рівня цін (інші умови залишаються незмінними).

Основними покупцями товарів і послуг, вироблених національною економікою, є домогосподарства, фірми, уряд та зарубіжні покупці. Тому існують чотири основні складові сукупного попиту.

1. **Споживання** — сума витраток домогосподарств на різні товари і послуги (C).

2. **Інвестиції** — витатки фірм на купівлю устаткування, виробничих будівель та витатки домогосподарств на купівлю житла (I).

3. **Державні витатки** — уряд на різних його рівнях купує певні товари і послуги — танки й автомобілі, оплачує працю судців, викладачів державних закладів освіти тощо (G).

4. **Чистий експорт** дорівнює різниці між вартістю експорту та імпорту товарів і послуг (K - M).

Отже, сукупний попит є сумою внутрішнього і зовнішнього попиту на вітчизняні товари і послуги.

Крива сукупного попиту, як показано на рисунку 8.1, як і крива попиту на окремий товар, має від'ємний нахил. Спадна траєкторія кривої попиту для індивідуального блага зумовлюється ефектами доходу і заміщення.

Від'ємний нахил кривої сукупного попиту пояснюється в макроекономіці впливом так званих **цінових чинників**. По-перше, **ефектом майна (багатства)**.

Другим ціновим чинником є **ефект процентної ставки**.

По-третє, це **ефект, обмінного курсу**. Він означає, що зі зниженням рівня цін у країні знижується і процентна ставка. Це веде до знецінення національної грошової одиниці щодо інших валют, унаслідок чого іноземні товари дорожчають порівняно з вітчизняними.

По-четверте, чимало економістів вважають, що найважливішим (і навіть єдиним) чинником спадної траєкторії кривої AD є **ефект пропозиції грошей**. Цей ефект означає, що зростання цін за сталої номінальної кількості грошей супроводжується зменшенням реального попиту на товари і послуги.

Переміщення кривої сукупного попиту

Загалом коливання цін зумовлюють такі зміни в обсязі витраток покупців — домогосподарств, фірм, держави та іноземців, що дають змогу прогнозувати зміни в реальному обсязі національного продукту.

Проте якщо одна або кілька умов змінюються, то крива сукупного попиту переміщується. Ці інші умови називають **неціновими чинниками сукупного попиту**.

Які ж основні нецінові чинники спричиняють зміни в сукупному попиті? Їх можна поділити на три групи. Перша — основні **політико-економічні чинники**, або змінні, що перебувають під контролем уряду: це передовсім монетарна і фіскальна політика. До другої групи належать зовнішні чинники: обсяг виробництва в зарубіжних країнах, динаміка вартості активів та цін на ресурси тощо. Третю групу становлять сподівання споживачів та підприємців.

Монетарна політика, як уже зазначалося, буває стримувальною і стимулювальною. Остання сприяє збільшенню пропозиції грошей, зниженню процентних ставок та полегшенню доступу до кредитних ресурсів. За стимулювальної монетарної політики зростають обсяги інвестицій та споживання товарів тривалого користування, що збільшує сукупний попит і переміщує криву AD вправо. Стримувальна монетарна політика зменшує сукупний попит, і крива AD переміщується вліво.

Сукупна пропозиція — це шкала, графічно представлена у вигляді кривої, що показує рівень реального національного продукту, який буде вироблено за кожного можливого рівня цін (інші обставини залишаються без змін).

У довгостроковому періоді обсяг виробництва товарів і послуг у національній економіці залежить від обсягу капіталу і кількості праці та від наявної виробничої функції.

Тому крива сукупної пропозиції в довгостроковому періоді є вертикальною

Як уже зазначалося, крива короткострокової сукупної пропозиції є висхідною

Додатний нахил цієї кривої економісти пояснюють зміною витрат на одиницю продукції, коли реальний національний продукт збільшується.

Економісти, які поділяють думку про те, що в ринковій економіці ділові цикли є регулярними, а їхні фази послідовні, вважають, що крива короткострокової сукупної пропозиції має три відрізки — кейнсіанський, проміжний та класичний.

До **цінових чинників**, які визначають нахил короткострокової кривої AS, належать різноманітні змінні, які зі збільшенням обсягу національного виробництва сприяють або протидіють зростанню витрат на одиницю продукції та підвищенню рівня цін.

Рівновага досягається в точці перетину кривих сукупного попиту й сукупної пропозиції досягаються рівноважний рівень цін та рівноважний обсяг національного продукту.

Застосуємо модель сукупного попиту та сукупної пропозиції для аналізу окремих макроекономічних явищ, що спостерігалися в недалекому минулому. З 70-х років економіку розвинутих країн спіткала нова хвороба — збурення пропозиції. Таке явище виникає за умов раптової зміни у витратах виробництва, що різко переміщує криву сукупної пропозиції. Особливої сили

збурення пропозиції набрало в 1973 р., який увійшов в історію як «рік семи лих».

У країнах з ринковою економікою нерідко виникають і збурення в сукупному попиті. Зменшення податків, зростання державних видатків, відповідна політика центрального банку можуть збільшити сукупний попит. Тоді крива сукупного попиту переміщується з положення AD_1 до AD_2 . Рівновага переміститься з E_1 до E_2 .

Тепер проаналізуємо модель сукупного попиту, яку називають моделлю IS — LM, що була вперше викладена Джоном Гіксом у відомій статті 1937 р. Нині ця модель є основним тлумаченням теорії Кейнса.

Складовими моделі IS — LM є крива IS та крива LM. Крива IS ("інвестиції—заощадження") відображає умови рівноваги на ринку товарів і послуг. Крива LM ("ліквідність—гроші") показує зв'язок між пропозицією грошей та попитом на них. Оскільки процентна ставка впливає як на інвестиції, так і на попит на гроші, ця змінна пов'язує обидві частини моделі IS — LM.

Модель IS - LM відображає взаємозв'язки на ринках товарів і грошей у національній економіці в короткостроковому періоді.

Тема 7. Економічні коливання та безробіття.

1. Економічні коливання та їхні причини.
2. Втрати від безробіття та його причини

Мета семінарського заняття: зрозуміти сутність економічних коливань та їх основних причин; ознайомитися з теорією реального ділового циклу. З'ясувати втрати від безробіття та його причини. Ознайомитись з циклічними коливаннями та їх видами. З'ясувати основні напрямки макроекономічного аналізу зайнятості. Зрозуміти сутність безробіття та його види, а також закон та криву Оукена.

Короткий зміст теми.

Економічні коливання — це зміни обсягу національного продукту, зайнятості й доходів, що спричиняються піднесеннями та спадами в багатьох секторах національної економіки. Вони є нерегулярними, і їх практично не можна прогнозувати з високим ступенем точності. У діловому циклі вирізняють чотири фази: піднесення, спад, вершину і дно.

Спад — це фаза ділового циклу, в якій обсяг національного виробництва скорочується протягом не менш як двох кварталів поспіль. У цій фазі населення менше закупає товарів тривалого користування, зменшуються інвестиції в машини та устаткування, скорочується будівництво. У фазі спаду зростають масштаби безробіття, реальна зарплата може знижуватися, а прибутки фірм — скорочуватися. Піднесення є дзеркальним відображенням спаду.

Економісти пояснюють коливання ділової активності по-різному. Одні з них шукають основні причини цього у чинниках, які лежать поза межами економічної системи (війни, революції, відкриття нових земель, міграція робочої сили, наукові відкриття і винаходи, зміна світових цін на нафту, політичний процес тощо). Проте значна частина економістів вважає, що економічні коливання породжуються чинниками, що діють усередині економічної системи (гроші, інвестиції, ціни, сподівання тощо).

Теорія реального ділового циклу пояснює короткострокові економічні коливання на підставі припущення про гнучкі ціни і заробітну плату та за допомогою класичної дихотомії. Згідно з цією теорією, економічні коливання є об'єктивною реакцією національної економіки на зміни економічних умов, зокрема в технологічній базі виробництва. Прихильники теорії реального ділового циклу стверджують, що коливання рівня зайнятості є наслідком міжчасового заміщення у пропозиції праці.

Економічні втрати від безробіття, вимірювані як ВВП - розрив, — це товари й послуги, які суспільство недовиробило внаслідок того, що частина його ресурсів не використовувалася. Із **закону Оукена** випливає, що за зростання рівня безробіття на 1% порівняно з попереднім роком реальний ВВП зменшиться на 2%. Безробіття спричиняє також величезні соціальні збитки. Вимушена бездіяльність призводить до втрати кваліфікації, самоповаги, занепаду моральних принципів, негативно позначається на психіці людини, на її фізичному здоров'ї.

Природна норма безробіття — це його стаціонарний рівень. Вона залежить від коефіцієнта звільнення з роботи та коефіцієнта працевлаштування. Коефіцієнт звільнення — це частка зайнятих, яка втрачає роботу щомісяця. Коефіцієнт працевлаштування — частка безробітних, яка знаходить роботу щомісяця. Для зниження природної норми безробіття треба знизити коефіцієнт звільнення або підвищити коефіцієнт працевлаштування.

Економісти нині вважають, що в розвинутій ринковій економіці **безробіття зумовлене трьома основними причинами**: 1) пошуком роботи; 2) негнучкістю заробітної плати; 3) недостатнім сукупним попитом. Пошук нового місця роботи потребує певного часу, впродовж якого люди не мають роботи. Причиною безробіття може бути негнучкість заробітної плати. За надто високого рівня заробітної плати кількість робочих місць менша від чисельності кваліфікованих працівників. Є дві основні причини негнучкості зарплати: дія законів про мінімальну заробітну плату і діяльність трудових спілок.

Прихильники вищого рівня мінімальної зарплати розглядають її як знаряддя підвищення доходів найбідніших верств населення. Опоненти стверджують, що це сприяє зростанню безробіття і що даний вид допомоги не завжди отримують найнужденніші. Зарплату членів трудової спілки визначає не рівновага попиту і пропозиції на ринку праці, а трудова угода між лідерами трудової спілки та адміністрацією. У такій угоді рівень заробітної плати нерідко перевищує рівноважний, унаслідок чого кількість зайнятих зменшується.

Тема 8. Інфляція та методи боротьби з нею.

1. Суть, види та соціально-економічні наслідки інфляції
2. Причини інфляції. Крива Філіпса
3. Методи боротьби з інфляцією

Мета семінарського заняття: з'ясувати суть інфляції, її ознаки, види у ринковій економіці та усвідомити закономірності, зрозуміти відмінності інфляції попиту та інфляції пропозиції; зрозуміти сутність причин інфляції; зрозуміти суть основних методів боротьби з інфляцією.

Короткий зміст теми.

Інфляція настає тоді, коли загальний рівень цін зростає, а купівельна спроможність грошей зменшується. Рівень інфляції вимірюють за допомогою індексів цін. Залежно від темпу зростання цін розрізняють три види інфляції: помірну, галопуючу та гіперінфляцію. За **помірної інфляції** ціни зростають повільно (не більш ніж 10% за рік). Населення заощаджує гроші, в економіці не спостерігається спотворень. За **галопуючої інфляції** ціни зростають швидко — 20, 50, 100 і більше відсотків за рік. За таких умов гроші втрачають свою вартість, ринки капіталів звужуються, внутрішні інвестиції скорочуються. В національній економіці виникають глибокі перекося. **Гіперінфляція** настає, коли ціни зростають на тисячі, десятки тисяч, а то й мільйони відсотків за рік. Вона викликає хаос в економіці і виникає здебільшого в роки воєн, революцій, формування нових держав чи політичних режимів.

Економісти поділяють **інфляцію на передбачену і непередбачену та на збалансовану і незбалансовану**. Передбачена — це інфляція, яку учасники ринкового процесу очікували і захистилися від її згубних впливів. Непередбачена інфляція є несподіваною для економічних суб'єктів. Збалансована — це інфляція, в процесі якої відносні ціни не змінюються. І навпаки, незбалансована інфляція супроводжується зміною відносних цін товарів, послуг та ресурсів. Залежно від причин і механізму зростання загального рівня цін розрізняють **інфляцію попиту та інфляцію витрат**. Інфляція попиту простежується тоді, коли сукупний попит зростає швидше за виробничий потенціал економіки, а тому ціни зростають, щоб урівноважити попит і пропозицію. Інфляцію, що виникає внаслідок зростання витрат у періоди високого безробіття і неповного використання виробничих ресурсів, називають інфляцією витрат, або пропозиції.

Непередбачена інфляція перерозподіляє майно і дохід між різними верствами суспільства, знижує життєвий рівень населення та ефективність національної економіки. Становище осіб, які живуть на фіксовані доходи,

погіршується. Ця інфляція негативно позначається на реальній вартості заощаджень. Вона перерозподіляє доходи від кредиторів до дебіторів. Інфляція, що перевищує 40% за рік, здебільшого звужує обсяг національного виробництва.

Основний потік макроекономіки розглядає інфляцію як **багатофакторний процес**. Серед головних причин інфляції виокремлюють, по-перше, зростання грошової маси вищими темпами порівняно зі зростанням національного продукту. Якщо центральний банк країни з економічних або з політичних обставин швидко збільшує грошову масу в національній економіці, то неминуче розвивається інфляція попиту. По-друге, це дефіцит державного бюджету. Фінансування дефіциту державного бюджету за допомогою додаткової емісії прямо розкручує інфляцію попиту. По-третє, важливим джерелом інфляційного процесу є милітаризація економіки. По-четверте, це монополії та необґрунтовані привілеї. По-п'яте — структурні диспропорції в національній економіці. Нарешті, інфляційний процес розвивається і під впливом інфляційних очікувань.

Крива Філіпса виражає обернену залежність між рівнями інфляції та безробіття. Цю залежність спричиняють ті самі фактори, які зумовлюють проміжний відрізок кривої сукупної пропозиції. Стабільну криву Філіпса, побудовану на підставі емпіричних даних, називають ранньою кривою Філіпса. Крива Філіпса не переміщується, якщо в національній економіці існує інерційний, тобто з року в рік однаковий, темп інфляції. Збурення у сукупному попиті та сукупній пропозиції переміщують криву Філіпса.

Збурення сукупного попиту настають тоді, коли фактичний рівень безробіття помітно відхиляється від його природного рівня. Доки рівень безробіття нижчий за природний, крива Філіпса переміщуватиметься вгору і темп інфляції зростатиме. І навпаки, темп інфляції знижуватиметься доти, доки фактичний рівень безробіття перевищує його природну норму. Збурення пропозиції спостерігаються тоді, коли умови функціонування національної економіки різко змінюються, що впливає на витрати виробництва товарів і послуг, а внаслідок цього й на ціни, які встановлюють фірми. За несприятливих збурень сукупної пропозиції витрати виробництва зростають, а відтак і ціни. І навпаки, за сприятливих збурень сукупної пропозиції темп інфляції знижуватиметься і крива Філіпса переміщуватиметься донизу.

Світова практика нагромадила цілий арсенал знарядь боротьби з інфляцією. **Індексація** передбачає збільшення номінальних доходів громадян пропорційно до темпу зростання цін. Але світовий досвід стверджує: що більше суспільство прагне захиститися від інфляції через індексацію, то нестабільнішим воно стає. Індексація — це метод захисту від інфляції, а не боротьби з нею, бо він не дає змоги уникнути окремих негативних наслідків інфляції, хоч допомагає знизити її темпи. Країни, які індексували у своїй економіці геть усе, не мали великого успіху.

Методи боротьби з інфляцією умовно можна поділити на дві групи. Застосування методів першої групи дає змогу знизити рівень інфляції упродовж короткого відтинку часу, наприклад року. Друга група заходів, які називають антиінфляційною стратегією, спрямована на недопущення інфляції у тривалій перспективі. Основним знаряддям першої групи є стримувальна

макроекономічна політика, яку називають **дезінфляцією**. Але її впровадження супроводжується зниженням реального обсягу національного виробництва і зростанням безробіття. Коефіцієнт дезінфляційних витрат показує відсоток річного реального ВВП, який потрібно принести в жертву задля зниження інфляції на 1%.

Для недопущення інфляції уряд країни розробляє **антиінфляційну стратегію**, основними складовими якої є: ефективна монетарна політика, впорядкування державних фінансів і скорочення дефіциту державного бюджету, раціоналізація структури національної економіки та зовнішньоекономічної діяльності. Ефективна монетарна політика передбачає щорічний приріст грошової маси темпом, який не надто перевищує темп зростання національного продукту. Впорядкування державних фінансів означає поступове скорочення бюджетного дефіциту з перспективою його повної ліквідації.

Тема 9. Грошовий ринок та монетарна політика

1. Пропозиція грошей.
2. Центральний банк. Знаряддя та завдання монетарної політики
3. Передавальний механізм та ефективність монетарної політики

Мета семінарського заняття: з'ясувати суть грошового ринку, його види та функції, розкрити суть, цілі, та знаряддя монетарної політики. Розкрити передавальний механізм монетарної політики та її ефективність, а також фактори, що її визначають.

Короткий зміст теми.

Комерційні банки є депозитними інституціями, які приймають вклади від фізичних та юридичних осіб і надають позики; вони є основою фінансово-кредитної системи сучасної економіки. Нинішня банківська система ґрунтується на частковому резервуванні депозитів, за якого лише частина вкладів іде у резерви, а решта надається у позику. Надаючи позики, комерційні банки створюють гроші, внаслідок чого їхня пропозиція у національній економіці збільшується.

Процес створення банківських депозитів можна глибше зрозуміти за допомогою балансу комерційного банку, в якому активи банку дорівнюють сумі пасивів та власного капіталу. Основними **пасивами**, тобто джерелами коштів банку, є поточні чекові депозити, неопераційні вклади, отримані позики та власний капітал; основними **активами**, тобто напрямками використання коштів банку, є резерви, цінні папери, надання позик та ін. До інших активів

зараховуємо фізичний капітал — будівлі, комп'ютери та інше устаткування, що належить банкові.

Комерційні банки зобов'язані зберігати обов'язкові резерви у вигляді вкладів у центральному банку або у вигляді готівки у своїй касі. **Обов'язкові резерви** становлять певний відсоток від вкладів у комерційний банк. **Надлишкові резерви** — це різниця між фактичними та обов'язковими резервами. Комерційні банки створюють гроші, тобто поточні рахунки, або банківські гроші, коли надають позики. Створення чекових депозитів через банківське кредитування є найважливішим джерелом грошей у країнах з розвинутою ринковою економікою. Гроші знищуються, коли позики повертаються.

Комерційний банк може надати в позику тільки суму, що дорівнює обсягові його надлишкових резервів, а банківська система в цілому може надавати позики, котрі багаторазово перевищують її надлишкові резерви. Множник, що збільшує позики, які банківська система може надати на кожну одиницю надлишкових резервів, називають **простим депозитним мультиплікатором**, або простим мультиплікатором банківських грошей. Цей мультиплікатор обернено пропорційний до норми резервування.

Величину пропозиції грошей у національній економіці визначають грошова база, норма резервування та коефіцієнт депонування. Грошова база складається з грошей, які перебувають у вигляді готівки на руках в економічних суб'єктів та банківських резервів. **Коефіцієнт депонування грошей** відбиває розподіл домогосподарствами грошей між готівкою та поточними чековими депозитами. **Норма резервування** — це відсоток депозитів, який банки зберігають як резерви. Зі збільшенням грошової бази відбувається пропорційне зростання пропозиції грошей. Зі зниженням норми резервування і коефіцієнта депонування збільшується розмір повного грошового мультиплікатора і, отже, пропозиції грошей у національній економіці.

Центральний банк країни є центром грошово-кредитної системи національної економіки, головною функцією якого є контроль та регулювання пропозиції грошей у країні. Центральним банком нашої держави є Національний банк України (НБУ). Найважливішими видами активів будь-якого центрального банку є державці цінні папери, позики комерційним банкам, золотовалютні резерви та інші активи, основними статтями пасивів — резерви комерційних банків, депозити скарбниці, банкноти центрального банку та інші його зобов'язання.

Регулювання центральним банком пропозиції грошей у національній економіці називають **монетарною політикою**. Для цього центральний банк використовує прямі та непрямі знаряддя. Знаряддя прямого регулювання застосовують у країнах, що розвиваються, та у країнах з перехідною економікою. Трьома непрямыми інструментами монетарної політики, які використовують у країнах з розвинутим ринком грошей, є операції на відкритому ринку, зміна облікової ставки та зміна норми резервування. З усіх знарядь монетарної політики найважливішими є операції на відкритому ринку.

Центральний банк використовує знаряддя монетарної політики для стабілізації національної економіки, зокрема для досягнення таких цілей: 1) економічного зростання; 2) високого рівня зайнятості; 3) стабільного рівня цін; 4) стабільності на фінансових ринках; 5) стабільності процентних ставок; 6) стабільного курсу національної валюти. Центральний банк не може прямо досягати поставлених цілей. За допомогою трьох своїх знарядь він намагається вплинути на поточні й проміжні змінні, аби досягти бажаного рівня основних макроекономічних змінних.

Проведення монетарної політики ускладнюється тим, що центральний банк не може одночасно стабілізувати і процентні ставки, і пропозицію грошей. Дотримання завдання щодо процентних ставок спричиняє коливання пропозиції грошей, а стабілізація пропозиції грошей означає коливання процентних ставок. Існує **три основні варіанти монетарної політики**, за яких центральний банк визначає нахил кривої пропозиції грошей, використовуючи знаряддя монетарної політики: а) гнучка монетарна політика, поточним завданням якої є підтримання певного рівня процентних ставок; б) жорстка монетарна політика, поточним завданням якої є підтримання стабільної величини пропозиції грошей; в) проміжний варіант монетарної політики.

Монетарна політика спрацьовує через складний ланцюг причинно-наслідкових зв'язків, який називають **передавальним механізмом монетарної політики**. Більшість економістів виділяє такі основні ланки цього механізму: а) зміна реальної величини пропозиції грошей унаслідок проведення центральним банком відповідної монетарної політики; б) зміна процентних ставок; в) зміна сукупних видатків у відповідь на зміну процентних ставок; г) зміна основних макроекономічних змінних — реального ВВП, рівня зайнятості та рівня цін.

Перевага монетарної політики — її гнучкість. Ефективність монетарної політики значною мірою залежить від рівня незалежності центрального банку: що вищий ступінь його незалежності, то нижчі темпи інфляції у країні. Проведення монетарної політики стикається з низкою ускладнень: а) зростання відкритості національної економіки та процеси глобалізації роблять впливи монетарної політики менш визначеними; б) зміни пропозиції грошей, зумовлені монетарною політикою, можуть почасти нейтралізуватися змінами швидкості обігу грошей; в) впливи монетарної політики слабшають, якщо крива попиту на гроші положиста, а крива попиту на інвестиції крута; при цьому крива попиту на інвестиції може переміщуватися, що зводить нанівець заходи монетарної політики.

Тема 10. Фіскальна політика. Дефіцит бюджету та державний борг.

1. Суть та знаряддя фіскальної політики
2. Дискреційна і недискреційна фіскальна політика

3. Дефіцит бюджету і державний борг

Мета семінарського заняття: з'ясувати суть фіскальної політики, та її роль в загальноекономічній політиці держави, ознайомитись із фіскальною політикою, розкрити суть, цілі, інструменти та її типи.

Короткий зміст теми.

Фіскальна політика пов'язана з формуванням державного бюджету; податки і державні видатки — це основні знаряддя фіскальної політики. **Податки поділяють на прями й непрямі.** Прямі податки стягуються безпосередньо з індивідів та фірм, а непрямі накладаються на товари і послуги. До податкової системи кожної країни належать: суб'єкти оподаткування (ті, хто сплачує податки); об'єкти оподаткування (прибуток підприємств, заробітна плата, вартість майна, кількість землі тощо); одиниця оподаткування (одиниця виміру об'єкта оподаткування); податкова ставка (величина податку на одиницю оподаткування).

Державний бюджет України містить шість основних напрямів видатків: 1) національна оборона; 2) утримання державного апарату; 3) фінансування бюджетного сектора економіки; 4) соціальні видатки; 5) фінансування розвитку економіки; 6) проценти за державний борг. Уряд використовує три способи для збалансування державного бюджету — підвищення податків, сеньйораж та державні позики. **Фіскальна політика** — це заходи уряду, спрямовані на зниження безробіття та інфляції та досягнення природного обсягу виробництва через зміну державних видатків, рівня оподаткування або через одночасне поєднання обох заходів.

Фіскальна політика — це цілеспрямоване регулювання державних видатків та податкових надходжень для забезпечення макроекономічної стабільності й економічного зростання. Уряд використовує **стимулювальну** фіскальну політику для подолання спаду і для збільшення реального обсягу виробництва. Вона передбачає збільшення державних видатків, зниження податків або певне поєднання обох заходів. **Стримувальну фіскальну політику**, яка передбачає зменшення державних видатків, збільшення податків або поєднання обох заходів, уряд використовує для боротьби з інфляцією попиту.

Стимулювальний ефект фіскальної політики залежить від того, як фінансується дефіцит бюджету. Фінансування цього дефіциту через продаж державних цінних паперів підвищує рівноважну процентну ставку і може спричинити витіснення частини приватних видатків на інвестиції та чутливих до процента споживчих видатків. **Емісія грошей** — більш стимулювальний спосіб фінансування дефіцитних видатків держави порівняно з отриманням позик через продаж урядом цінних паперів, але вона індукує сильні імпульси до розвитку інфляції попиту. Стримувальний вплив фіскальної політики залежить від способу використання бюджетного надлишку.

Автоматичні зміни в податках і трансферах збільшують ступінь "вмонтованої стабільності" в національній економіці. Податкові надходження автоматично збільшуються у фазі економічного піднесення і зменшуються у фазі спаду. Трансфери автоматично зменшуються під час піднесення і зростають під час спаду. Чисті податкові надходження змінюються пропорційно до величини обсягу національного виробництва. Що прогресивніша податкова система, то вища «вмонтована стабільність» економіки. Проте остання лише зменшує, але не виправляє небажані зміни ВВП.

Поєднання фіскальних і монетарних інструментів залежить від загального стану національної економіки. У фазі спаду уряд збільшує грошову масу чи дефіцит бюджету або найчастіше поєднує обидва заходи, що дає змогу розширити сукупний попит, а відтак стимулювати зростання виробництва. Проблема оптимального поєднання фіскальних і монетарних інструментів нині ускладнюється внаслідок зростання відкритості національної економіки.

Стимулювальна фіскальна політика збільшує попит на гроші та підвищує процентні ставки, що супроводжується припливом іноземного капіталу і поцінуванням національної валюти. Чистий експорт країни зменшується, і стимулювальний вплив фіскальної політики частково нейтралізується. **Стримувальна фіскальна політика** знижує внутрішні процентні ставки, валюта країни знецінюється, її чистий експорт зростає, що частково нейтралізує дію стримувальної фіскальної політики

Державний борг — це загальна сума нагромадженої заборгованості уряду власникам державних цінних паперів, яка дорівнює сумі дефіцитів за вирахуванням надлишків бюджету. **Дефіцит бюджету** — це надлишок видатків уряду над його доходами. Для оцінки величини боргу найчастіше використовують відносні показники заборгованості — державний борг, виміряний як відсоток ВВП або як відношення суми обслуговування боргу до ВВП. Упродовж повоєнного періоду державний борг у багатьох країнах світу зростає, що спричинялося зниженням податків без відповідного зниження державних видатків, циклічними спадами тощо.

Первинний дефіцит бюджету — це різниця між величиною дефіциту бюджету і виплатою процентів за борг. Тягар боргу — це відношення державного боргу до валового внутрішнього продукту ($D/VВП$). Для прискорення економічного зростання необхідно, щоб темпи зростання реального ВВП перевищували реальну процентну ставку, а збільшення частки первинного бюджетного надлишку має бути постійним.

Згідно з традиційним поглядом на державний борг, зниження податків, що фінансується через позики, стимулює збільшення видатків споживачів і знижує рівень національних заощаджень. Це збільшення розширює сукупний попит і національний дохід у короткостроковому періоді, але в довгостроковому зменшує обсяг нагромадженого капіталу й доходу. Відповідно до рікардівського погляду на державний борг зниження податків, яке фінансується через позики, не стимулює збільшення сукупних видатків, бо не підвищує сумарні доходи споживачів: воно лише переміщує частину податків з нинішнього періоду в майбутній.

Зовнішній борг країни виникає унаслідок позик коштів за і кордоном або продажу фінансових активів за кордон. Для оцінки рівня зовнішньої заборгованості країни використовують низку показників: зовнішній борг як відсоток експорту та відсоток ВВП; реальний зовнішній борг на душу населення; коефіцієнт обслуговування боргу — відношення суми виплат з обслуговування боргу до величини експорту товарів і послуг. Криза зовнішньої заборгованості означає, що країна-боржник не може в повному обсязі обслуговувати свої зовнішні борги, зокрема здійснювати чергові виплати з боргу.

Основними напрямками полегшення тягара зовнішньої заборгованості є зміна графіка сплати боргу, реструктуризація боргу та полегшення сплати боргу. Важливим методом зменшення зовнішньої заборгованості є конверсія боргу, яка здійснюється в таких основних формах: викуп боргу, капіталізація боргу та заміна наявних боргових зобов'язань новими. Усі ці методи дають змогу зменшити зовнішню заборгованість країни, але водночас скорочуються її валютні резерви та індукуються імпульси до розвитку інфляції.

Тема 11. Міжнародна економіка

1. Міжнародний поділ праці
2. Теорії міжнародної торгівлі.
3. Зовнішньоторговельна політика. Валютний курс.

Мета семінарського заняття: з'ясувати функції та роль міжнародного поділу праці, ознайомитись із теоріями міжнародної торгівлі, з'ясувати сучасні проблеми зовнішньоторгівельної політики та динаміки валютного курсу.

Короткий зміст теми.

Міжнародний поділ праці — це спеціалізація окремих країн на виробництві певних товарів і послуг, якими ці країни обмінюються між собою. Основним чинником, що зумовив міжнародний поділ праці, було нерівномірне розміщення природних багатств на земній кулі. В сучасних умовах природні фактори дедалі слабше впливають на поділ праці між країнами, а головним його чинником стають науково-технічні досягнення країн, їхня спеціалізація на прогресивній техніці та наукомістких технологіях.

Що вищий рівень економічного розвитку країни, то складніші форми її зовнішньоекономічних зв'язків, але це передовсім зовнішня торгівля. Крім неї, важливими **формами зовнішньоекономічної діяльності** країни є міжнародний рух капіталів, міжнародна міграція робочої сили, міжнародний туризм, науково-технічне співробітництво, регіональна інтеграція. Тому участь країни у

міжнародному поділі праці визначається насамперед її участю в міжнародній торгівлі.

Основи теорії міжнародної торгівлі були закладені великими англійськими економістами Адамом Смітом і Дейвидом Рікардо, які розвинули концепції **абсолютної та порівняльної переваг**. **Абсолютна перевага** країни у виробництві певного продукту означає, що ця країна здатна виробляти більшу кількість одиниць цього продукту з певного обсягу ресурсів за наявного рівня технології порівняно з конкурентами. Країна має **порівняльну перевагу** у виробництві продукту, якщо вона виробляє цей продукт з нижчою альтернативною вартістю, ніж потенційний партнер.

Взаємовигідні спеціалізація і торгівля між двома будь-якими країнами можливі доти, доки внутрішня альтернативна вартість виробництва двох будь-яких товарів різна. **Спеціалізація** відповідно до порівняльної переваги дає змогу країні досягати вищих доходів за тієї ж кількості ресурсів. Зростання витрат обмежує спеціалізацію і торгівлю. У точці, в якій співвідношення витрат у обох країнах однакове, подальша міжнародна спеціалізація країни вже економічно недоцільна.

Розвиток і ускладнення у ХХ ст. міжнародної торгівлі відобразилося в еволюції теорій, що пояснюють її рушійні сили. В сучасних умовах відмінності в міжнародній спеціалізації країн можна проаналізувати на підставі всіх основних моделей міжнародного поділу праці. Відповідно до **теорії Гекшера-Оліна**, країни експортують ті товари, виробництво яких потребує значних затрат відносно надлишкових факторів і невеликих затрат дефіцитних факторів, та імпортують товари, у виробництві яких використовуються відносно дефіцитні фактори. Фактор є відносно надлишковим для даної країни, якщо відношення між кількістю цього фактора та інших факторів вище, ніж в інших країнах.

Значним внеском у розвиток теорії міжнародної торгівлі є **концепція конкурентних переваг країни**, розроблена американським економістом **М. Портером**. Згідно з нею, існують чотири основні визначники, від яких залежить формування конкурентних переваг галузей і фірм країни на світових ринках. Крім того, ще два чинники можуть суттєво вплинути на конкурентні переваги країни, — це економічна роль уряду та випадкові події.

Крива пропозиції експорту країни показує обсяг експорту, який країна пропонуватиме, коли світові ціни перевищують внутрішню ціну — ціну в замкнутій економіці за відсутності міжнародної торгівлі. Крива попиту на імпорт показує величину попиту країни на імпорт, коли світові ціни нижчі від внутрішньої ціни. У моделі двох країн рівноважна світова ціна і рівноважні обсяги експорту та імпорту досягаються у точці перетину кривої пропозиції експорту однієї країни з кривою попиту на імпорт іншої.

З моделі попиту і пропозиції випливає, що хоча зовнішньоторговельні відносини взаємовигідні для країн загалом, проте вони дають вигоду одним групам населення і суперечать інтересам інших. Унаслідок запровадження міжнародної торгівлі виробники в країні-експортері виграють, а споживачі програють, і навпаки, виробники у країні-імпортері програють, а споживачі виграють. Правило розподілу вигід від торгівлі між країнами промовляє, що

вигоди від зовнішньої торгівлі розподіляються прямо пропорційно змінам цін в обох країнах.

Для оцінки розподілу вигід від зовнішньої торгівлі економісти використовують показник **"умови торгівлі"** — відношення експортних цін країни до її імпортних цін. Зростання цього показника здебільшого свідчить про поліпшення умов торгівлі й підвищення добробуту нації, а його зниження вказує на погіршення цих умов. У короткостроковому періоді внаслідок запровадження зовнішньої торгівлі зростають доходи власників факторів виробництва, що використовуються в експортних галузях. У довгостроковому періоді розвиток зовнішньої торгівлі забезпечує зростання доходів тих факторів виробництва, які інтенсивно використовуються в експортних галузях, і зменшує доходи власників факторів виробництва, які інтенсивно використовуються в галузях, що конкурують з імпортом.

Інструменти державного регулювання зовнішньої торгівлі поділяють, з одного боку, на митні та немитні, а з іншого, на ті, що стимулюють експорт, і ті, що обмежують імпорт. Останні називають торговельними бар'єрами. За допомогою інструментарію пропозиції та попиту виявлено, що захисне мито і квоти підвищують ціни і зменшують попит на відповідні товари. Обсяг продажу іноземної продукції зменшується. Навпаки, вітчизняні виробники продають більше товарів і за вищими цінами. Мито і квоти знижують ефективність розподілу вітчизняних та світових ресурсів.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Безмежність потреб і обмеженість ресурсів.
2. Ефективність використання ресурсів.
3. Національна економіка та економічна система.
4. Предмет та функції макроекономіки.
5. Історія розвитку макроекономіки.
6. Методологія макроекономіки та її філософія.
7. Модель кругопотоку.

8. Показники обсягу національного виробництва (номінальний та реальний ВВП, природний ВВП)
9. Методологія обчислення ВВП.
10. Методи обчислення ВВП.
11. Методологія обчислення ВВП, ЧВП, НД.
12. Показники рівня зайнятості (рівень безробіття, рівень зайнятості, коефіцієнт участі у робочій силі).
13. Показники рівня цін (Індекс Леспейреса, Пааше і Фішера)
14. ІСЦ і дефлятор ВВП, їх відмінності.
15. Показники розподілу доходів та рівня життя.
16. Фактори виробництва національного доходу. Виробнича функція.
17. Чинники, що визначають величину національного доходу.
18. Виробнича функція Коба-Дугласа.
19. Номінальний і реальний використовуваний дохід.
20. Диференціація доходів (коефіцієнт Джинні, децильний коефіцієнт, крива Лоренца).
21. Суть функціонального розподілу національного доходу
22. Функції споживання і заощадження, гранична схильність до споживання та заощадження.
23. Чинники споживання і заощадження, не пов'язані з поточним доходом.
24. Вибір заощадником активу. Види заощаджень.
25. Кейнсіанська функція споживання.
26. Міжчасовий вибір споживача.
27. Гіпотеза життєвого циклу Франко Модільяні.
28. Гіпотеза постійного доходу Мілтона Фрідмана.
29. Суть та аналіз інвестицій.
30. Валові і чисті інвестиції.
31. Неокласична модель інвестицій та q Тобіна.
32. Чиста поточна вартість (NPV) і внутрішній рівень віддачі (IRR).
33. Нестабільність інвестицій.
34. Сутність, фактори та типи економічного зростання.
35. Неокласична модель економічного зростання: нагромадження капіталу.
36. Неокласична модель економічного зростання: нагромадження капіталу та науково-технічний прогрес.
37. Проблеми економічного зростання у різних групах країн та в Україні.
38. Підходи до визначення рівноважного ВВП (підхід «видатки – обсяг виробництва»).
39. Підхід «витікання – ін'єкції» до визначення рівноважного ВВП.
40. Мультиплікатор видатків.
41. Вплив зовнішньої торгівлі та державного сектора на рівноважний ВВП.
42. Економічна рівновага у довгостроковому періоді.
43. Інфляційний та рецесійний розрив.
44. Парадокс заощадження.
45. Сукупний попит і його складові. Крива сукупного попиту.
46. Чинники переміщення кривої сукупного попиту.

47. Сукупна пропозиція.
48. Крива довгострокової сукупної пропозиції та її переміщення.
49. Крива короткострокової сукупної пропозиції.
50. Теорії короткострокової сукупної пропозиції.
51. Рівновага сукупних попиту та пропозиції.
52. Застосування моделі AS – AD.
53. Модель IS – LM для закритої економіки.
54. Товарний ринок і крива IS.
55. Ринок грошей і крива LM.
56. Складові моделі IS – LM.
57. Суть і фази ділового циклу.
58. Причини економічних коливань.
59. Теорія реального ділового циклу.
60. Втрати від безробіття та його причини.
61. Суть і види інфляції.
62. Соціально-економічні наслідки інфляції.
63. Причини інфляції попиту та пропозиції.
64. Крива Філіпса.
65. Методи боротьби з інфляцією
66. Нуліфікація та індексація, грошове правило Фрідмана.
67. Політика доходів та її ефективність, дезінфляція.
68. Антиінфляційна стратегія.
69. Інфляція у країнах з перехідною економікою та в Україні.
70. Суть та функції грошей.
71. Грошова системи та її типи.
72. Процентна ставка та її види.
73. Попит на гроші. Функція попиту на гроші.
74. Пропозиція на грошовому ринку. Рівновага на грошовому ринку.
75. Інструменти та завдання монетарної політики.
76. Передавальний механізм монетарної політики.
77. Державний бюджет та його доходи.
78. Державні видатки.
79. Суть фіскальної політики.
80. Дискреційна фіскальна політика.
81. Недискреційна фіскальна політика. Ефект витіснення.
82. Проблеми поєднання фіскальних і монетарних інструментів.
83. Суть і види державного боргу і дефіциту бюджету.
84. Структурний та циклічний дефіцити бюджету.
85. Вплив дефіциту бюджету і державного боргу на національну економіку.
86. Висновки основного потоку макроекономіки.
87. Дискусійні проблеми макроекономічної теорії.
88. Ефективність активної та пасивної макроекономічної політики.
89. Дискреційна політика та політика правил.
90. Правила проведення монетарної і фіскальної політики.

Тестові завдання для комплексної контрольної роботи

з дисципліни

„Макроекономіка”

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр

Напрямок підготовки **075 «Маркетинг»**

1. Крива сукупного попиту відбиває відношення між:
  - 1) рівнем цін і виробленим ВВП у реальному вираженні;
  - 2) рівнем цін і сукупними видатками на купівлю товарів і послуг;

- 3) рівнем цін, який визначають покупці, і рівнем цін, який задовольняє продавців;
  - 4) обсягами виробленого і спожитого ВВП.
2. Переміщення кривої сукупного попиту не може відображати:
- 1) підвищення рівня цін і реального ВВП одночасно;
  - 2) підвищення рівня цін без зростання реального обсягу ВВП;
  - 3) зростання реального ВВП без підвищення рівня цін;
  - 4) підвищення цін і зниження реального ВВП одночасно.
3. Яка ознака не була притаманна сфері зайнятості в економіці України на момент здобуття незалежності:
- 1) відсутність державних і правових інститутів ринку праці;
  - 2) концентрація зайнятості на підприємствах державного сектора;
  - 3) високий рівень мобільності робочої сили;
  - 4) відсутність гнучкої системи оплати праці внаслідок її державного регулювання.
4. Непередбачена незбалансована інфляція супроводжується:
- 1) перерозподілом доходів між боржниками і кредиторами;
  - 2) зниженням реальної вартості заощаджень;
  - 3) зниженням ефективності функціонування національної економіки;
  - 4) усі твердження правильні.
5. Заходом стимулювальної фіскальної політики є:
- 1) купівля центральним банком державних облігацій на відкритому ринку;
  - 2) продаж центральним банком державних облігацій на відкритому ринку;
  - 3) зниження податків;
  - 4) зростання облікової ставки.
6. Яке з тверджень поділяють прихильники ліберальної філософії економіки:
- 1) зрівняльний розподіл доходів творить ефективну національну економіку;
  - 2) ефективною є лише приватна власність, всі ж інші форми власності малорезультативні;
  - 3) національна економіка не має автоматичного механізму, який забезпечує повну зайнятість ресурсів;
  - 4) директивне планування забезпечує найефективнішу організацію національної економіки;
7. Макроекономіка є частиною аналітичної економії, яка вивчає:
- 1) виробничі відносини економічних суб'єктів;
  - 2) ефективність функціонування національної економіки як цілого;
  - 3) поведінку економічних суб'єктів на ринках ресурсів;
  - 4) глобальні тенденції економічного розвитку людства;
8. Попит на гроші для здійснення операцій прямо пропорційний до...
- 1) номінального ВВП;
  - 2) ставки процента;
  - 3) швидкості обігу грошей;
  - 4) сподіваного доходу на акції.
9. Законодавчо обумовлена форма організації грошового обігу в державі – це...
- 1) податкова система;
  - 2) форма грошей;
  - 3) грошова одиниця;
  - 4) грошова система.
10. Найчастіше у засобах масової інформації використовують такий показник інфляції, як...
- 1) індекс споживчих цін;
  - 2) індекс цін виробників;
  - 3) індекс імпорتنих цін;
  - 4) індекс Фішера.
11. Валюта визначається як:

- 1) грошові знаки іноземних держав та інші кредитні й платіжні документи, які визначають в іноземних грошових одиницях та використовують у міжнародних розрахунках;
- 2) гроші іноземних держав та їхні золотовалютні резерви;
- 3) офіційні запаси іноземних грошей у центральному банку та фінансових організаціях країн;
- 4) грошові знаки іноземних держав, що перебувають на рахунках центрального банку.

12. Монетаризм виник у...

- 1) 30-х роках XX ст. у Франції;
- 2) 90-х роках XIX ст. у Великій Британії;
- 3) 50-х роках XX ст. у США;
- 4) 70-х роках XX ст. у Німеччині.

13. Яке твердження не узгоджується з марксистською філософією економіки:

- 1) ринковий механізм неспроможний збалансувати національну економіку;
- 2) всі люди повинні мати приблизно однаковий рівень споживання незалежно від їх здібностей;
- 3) приватна власність є результатом експлуатації найманої праці;
- 4) неефективну організацію національної економіки забезпечує централізоване державне планування.

14. Якого постулату не поділяють прихильники кейнсіанської філософії макроекономіки:

- 1) приватна власність є малорезультативною;
- 2) ринкова система не має автоматичного механізму, який забезпечує повну зайнятість ресурсів;
- 3) обсяг національного виробництва й рівень зайнятості визначаються чинниками попиту;
- 4) уряд має регулювати національну економіку.

15. Основним методом макроекономіки є:

- 1) спостереження;
- 2) контрольований експеримент;
- 3) наукове абстрагування;
- 4) статистичний аналіз;
- 5) усі відповіді неправильні.

16. Грошова пропозиція залежить від...

- 1) норми резервування;
- 2) ставки процента;
- 3) номінального ВВП;
- 4) державних видатків.

17. Що спричиняє інфляцію пропозиції?

- 1) зростання споживчих видатків;
- 2) збільшення інвестиційних видатків;
- 3) зростання витрат виробництва;
- 4) зростання державних закупівель;
- 5) усі відповіді неправильні.

18. Валютний курс – це:

- 1) ціна на кредитні ресурси, що встановлюється на міжбанківському ринку;
- 2) ціна, зафіксована у форвардних та ф'ючерсних контрактах;
- 3) ціна облігацій, встановлена на ринку капіталів;
- 4) ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошових одиницях іншої.

19. Кількісна теорія грошей зародилась у...

- 1) X ст.;
- 2) XVI ст.;

- 3) XVII ст.;
  - 4) XVIII ст.
20. Якщо упродовж року фізичний обсяг національного продукту не змінився, а ціни за цей період подвоїлись, тоді реальний ВВП:
- 1) подвоївся, а номінальний ВВП не змінився;
  - 2) не змінився, а номінальний ВВП подвоївся;
  - 3) і реальний і номінальний ВВП подвоїлись;
  - 4) зменшився наполовину, а номінальний ВВП подвоївся;
21. До чистих інвестицій належить:
- 1) купівля домогосподарством легкового автомобіля;
  - 2) заміна зношеного верстату новим;
  - 3) купівля фірмою земельної ділянки;
  - 4) будівництво складу готової продукції.
22. При обчисленні ВВП подвійний рахунок виникає тоді, коли підсумовують:
- 1) додану вартість, створену на всіх стадіях виробництва товарів і послуг;
  - 2) вартість кінцевих і проміжних товарів і послуг;
  - 3) вартість лише кінцевих товарів і послуг;
  - 4) державні закупівлі товарів і послуг.
23. Яке твердження щодо індексу споживчих цін та дефлятора ВВП правильне:
- 1) ІСЦ вимірює загальний рівень цін, а дефлятор ВВП – обсяг національного виробництва;
  - 2) дефлятор ВВП враховує ціни імпортованих товарів і послуг, а ІСЦ ніколи їх не враховує;
  - 3) ІСЦ показує зміни рівня цін у базовому році, а дефлятор ВВП – у поточному;
  - 4) ІСЦ обчислюють на підставі постійних ваг, а дефлятор ВВП – змінних;
24. Повна зайнятість досягається у тому випадку, коли:
- 1) фрикційне безробіття дорівнює нулю;
  - 2) усі учасники робочої сили мають роботу;
  - 3) фрикційне і структурне безробіття менші за циклічне;
  - 4) циклічне безробіття дорівнює нулю;
25. Збільшення коефіцієнта депонування сприяє...
- 1) зменшенню готівкових грошей у населення;
  - 2) збільшенню готівкових грошей у населення;
  - 3) не впливає на зміну кількості готівкових грошей у населення;
  - 4) зростанню рівня цін.
26. Рівняння $M \cdot V = P \cdot Q$ сформулював...
- 1) Ірвінг Фішер;
  - 2) Девід Г'юм;
  - 3) Мілтон Фрідман;
  - 4) Адам Сміт.
27. Актив комерційного банку не містить...
- 1) готівки в касі;
  - 2) резервів у центральному банку;
  - 3) наданих кредитів і придбаних цінних паперів;
  - 4) залучених коштів.
28. Яке з тверджень не притаманне кількісній теорії грошей?
- 1) купівельна сила грошей, як і ціни товарів, встановлюється на ринку;
  - 2) купівельна спроможність грошей обернено пропорційна, а рівень цін прямо пропорційний до їхньої кількості;
  - 3) оголошення грошей абстрактними рахунковими одиницями;
  - 4) подвоєння кількості грошей в обігу, подвоює ціни.
29. Трансакційний варіант кількісної теорії грошей розроблений...

- 1) А. Маршаллом;
- 2) І. Фішером;
- 3) А. Пігу;
- 4) Дж. М. Кейнсом.

30. Що спричинить підвищення рівня безробіття:

- 1) збільшення населення, яке не змінило чисельності робочої сили;
- 2) збільшення кількості зайнятих, але кількість безробітних не змінилась;
- 3) збільшення робочої сили, але кількість зайнятих не змінилась;
- 4) збільшення на однаковий відсоток і робочої сили, і кількості безробітних;

31. Якщо ВНП України перевищує ВВП, то:

- 1) реальний ВНП перевищує номінальний ВВП;
- 2) виробництво проміжних товарів і послуг перевищує виробництво кінцевих товарів і послуг;
- 3) українські фактори виробництва створюють за кордоном більше доходу, ніж іноземні фактори виробництва в Україні;
- 4) іноземні фактори виробництва створюють в Україні більше доходу, ніж українські фактори виробництва за кордоном.

32. Чисті інвестиції – це:

- 1) відновна вартість основного капіталу за вирахуванням амортизації;
- 2) приріст основного капіталу;
- 3) вартість спожитого основного капіталу;
- 4) різниця між валовими і приростковими інвестиціями;
- 5) усі відповіді неправильні.

33. Виробнича функція $Y = K^{0.5}L^{0.5}$ має віддачу:

- 1) спадну;
- 2) постійну;
- 3) зростаючу;
- 4) підпорядковану широким коливанням.

34. Що розуміють під функціональним розподілом доходу:

- 1) розподіл доходу між споживанням і заощадженням;
- 2) розподіл національного доходу між різними факторами виробництва;
- 3) розподіл доходів між основними економічними суб'єктами;
- 4) розподіл фірмою доходу на дивіденди й розвиток виробництва;
- 5) усі відповіді неправильні.

35. Між цінами на облігації і процентною ставкою...

- 1) пряма залежність;
- 2) обернена залежність;
- 3) немає залежності;
- 4) немає правильної відповіді.

36. Якого виду інфляції не існує?

- 1) помірна;
- 2) галопуюча;
- 3) гіперінфляція;
- 4) проста.

37. Кембріджське рівняння має вигляд...

- 1) $M \cdot V = P \cdot Q$;
- 2) $M^d = k \cdot P \cdot Y$;
- 3) $M = t \cdot B$;
- 4) $M = PQ^2$

38. Першим із учених намагався пояснити причини “революції цін” у Західній Європі...

- 1) Д. Рікардо;
- 2) Дж. М. Кейнс;

- 3) Ж. Боден;
  - 4) Д. Юм.
39. Реальна процентна ставка залежить від...
- 1) попиту і пропозиції кредитних ресурсів;
  - 2) інфляції;
  - 3) номінальної процентної ставки;
  - 4) правильні відповіді 2) і 3).
40. Якщо використовуваний дохід у країні збільшується, то у тривалому періоді:
- 1) середня схильність до споживання і до заощадження не зміняться;
  - 2) середня схильність до споживання і до заощадження збільшаться;
  - 3) середня схильність до споживання зменшиться, а до заощадження збільшиться;
  - 4) середня схильність до споживання і до заощадження зменшаться;
41. Між якими величинами є обернена залежність:
- 1) інвестиційними видатками і валовим внутрішнім продуктом;
  - 2) заощадженнями і використовуваним доходом;
  - 3) споживчими видатками і використовуваним доходом;
  - 4) інвестиційними видатками і процентною ставкою;
  - 5) усі твердження неправильні.
42. Закон Оукена виражає кількісну залежність між:
- 1) зміною обсягу національного виробництва і зміною рівня безробіття;
  - 2) рівнем безробіття і темпами інфляції;
  - 3) зміною обсягу національного виробництва і процентною ставкою;
  - 4) фактичним і природним обсягами національного виробництва;
  - 5) усі відповіді неправильні.
43. Спадна траєкторія кривої сукупного попиту не зумовлена:
- 1) ефектом майна;
  - 2) ефектом доходу;
  - 3) ефектом Кейнса;
  - 4) ефектом обмінного курсу.
44. Вихідними потоками сектора “домогосподарства” в моделі грошового обігу є...
- 1) податкові платежі, державні закупівлі, інвестиції;
  - 2) споживання, заощадження, іноземні інвестиції;
  - 3) податкові платежі, заощадження, споживання;
  - 4) платежі за експортні поставки, податкові платежі, споживання.
45. Представниками “кембріджської школи” були...
- 1) Й. Шумпетер, П. Самуельсон;
  - 2) І. Фішер, М. Фрідмен;
  - 3) А. Маршалл, А. Пігу;
  - 4) Дж. М. Кейнс, А. Сміт.
46. Соціально-економічними наслідками інфляції не є...
- 1) перерозподіл майна і доходів між боржниками і кредиторами;
  - 2) зниження рівня життя населення;
  - 3) зниження ефективності функціонування національної економіки;
  - 4) зниження процентних ставок;
47. Що характеризує фіксований валютний курс?
- 1) курс, що визначається ринковою кон'юктурою;
  - 2) курс, що складається на ринку під впливом попиту та пропозиції національної та іноземної валют;
  - 3) курс, що цілеспрямовано змінюється внаслідок дій центрального банку;
  - 4) твердий паритет національної грошової одиниці щодо іноземних валют.
48. На рівень депозитного процента впливають такі макроекономічні чинники...

- 1) вид вкладу, термін вкладу, рівень облікової ставки центрального банку;
  - 2) рівень облікової ставки, стан грошового ринку, вид вкладу;
  - 3) рівень облікової ставки, попит і пропозиція на грошовому ринку, рівень інфляції;
  - 4) термін депозиту, характер клієнта, валюта депозиту.
49. Згідно з “парадоксом заощадження”, спроба усіх заощаджувати якомога більше може:
- 1) перемістити функцію споживання вгору;
  - 2) перемістити функцію заощадження донизу;
  - 3) спричинити зменшення сукупних видатків і реального ВВП;
  - 4) збільшити фактичні заощадження та інвестиційні видатки;
  - 5) усі відповіді неправильні.
50. За обсягу національного виробництва, що більший за рівноважний:
- 1) домогосподарства заощаджують більше, ніж підприємства планують інвестувати;
  - 2) сукупні видатки підвищують обсяг національного виробництва;
  - 3) інвестиції у запаси зменшуються;
  - 4) процентна ставка зростає;
  - 5) усі відповіді неправильні.
51. За інших умов, збільшення експорту країни:
- 1) збільшить сукупні видатки, але зменшить реальний ВВП;
  - 2) зменшить сукупні видатки, але збільшить реальний ВВП;
  - 3) збільшить сукупні видатки та реальний ВВП;
  - 4) перемістить криву сукупних видатків угору;
  - 5) правильні відповіді 2 і 3.
52. Крива сукупної пропозиції виражає залежність між:
- 1) рівнем цін і споживаним реальним ВВП;
  - 2) рівнем цін і виробленим реальним ВВП;
  - 3) спожитим і виробленим реальним ВВП;
  - 4) рівнем цін і сукупними видатками на купівлю товарів і послуг;
53. Складовими антиінфляційної стратегії уряду, зазвичай, є...
- 1) ефективна монетарна політика;
  - 2) впорядкування державних фінансів;
  - 3) раціоналізація структури національної економіки;
  - 4) збалансування зовнішньоекономічної діяльності;
  - 5) усі перелічені заходи.
54. Ліквідність грошової маси з кожним наступним агрегатом...
- 1) зростає;
  - 2) знижується;
  - 3) залишається незмінною;
  - 4) досягає межі і стабілізується.
55. Сукупний попит на реальні грошові залишки обчислюється як...
- 1) $M^d = f_1(Y) + f_2(i)$;
  - 2) $M^d = k \cdot P \cdot Y$;
  - 3) $M^d = k_0 + \sum_{n=1}^{\infty} \left(P_n \cos \frac{n\pi x}{M_d} + Q_n \sin \frac{n\pi x}{M_d} \right) (V + M)^n$;
  - 4) $M^d = \frac{\Sigma \text{Ц} - \Sigma \text{К} + \Sigma \text{П} - \Sigma \text{ВП}}{K_0}$.
56. Золоті монети були вилучені з готівкового обігу у ...
- 1) 10 – 20-ті роки XX ст.;
  - 2) 20 – 30-ті роки XX ст.;
  - 3) 40 – 50-ті роки XX ст.;
  - 4) 70-ті роки XX ст.
57. Що не є причиною інфляції попиту?
- 1) надмірні державні видатки;

- 2) збільшення чистого експорту;
  - 3) стимулювальна монетарна політика;
  - 4) монополізація окремих галузей національної економіки.
58. Стабілізаційна політика – це:
- 1) сукупність правил поведінки економічних суб'єктів;
  - 2) здатність ухвалювати ефективні господарські рішення;
  - 3) здатність керувати економічним процесом;
  - 4) заходи уряду, спрямовані на вирішення макроекономічних проблем.
59. За інших рівних умов ВВП збільшиться, коли:
- 1) запаси на кінець року зменшаться;
  - 2) імпорт товарів збільшиться;
  - 3) експорт товарів зменшиться;
  - 4) споживання товарів поточного вжитку збільшиться.
60. Що не характеризує кейнсіанську функцію споживання:
- 1) гранична схильність до споживання коливається в межах від нуля до одиниці;
  - 2) зі зростанням доходу середня схильність до споживання знижується;
  - 3) основним визначником споживання є поточний використовуваний дохід;
  - 4) раціональні індивіди хочуть підтримувати приблизно однаковий рівень споживання протягом всього життя.
61. Економічне зростання графічно можна проілюструвати:
- 1) рухом від однієї точки до іншої по кривій виробничих можливостей;
  - 2) рухом від однієї точки до іншої за межами кривої виробничих можливостей;
  - 3) переміщенням уліво кривої виробничих можливостей;
  - 4) переміщенням управо кривої виробничих можливостей.
62. Що не є компонентом сукупних видатків:
- 1) споживчі видатки домогосподарств;
  - 2) державні трансферні платежі;
  - 3) інвестиційні видатки фірм;
  - 4) державні закупівлі товарів і послуг.
63. Який із чинників переміщуватиме криву сукупного попиту вліво:
- 1) песимістичні оцінки людьми своїх майбутніх доходів;
  - 2) заходи стимулювальної монетарної політики;
  - 3) підвищення темпів економічного зростання в інших країнах – торговельних партнерів даної країни;
  - 4) зростання реальної вартості фінансових активів та нерухомого майна.
64. Що не характеризує використання трудових ресурсів у адміністративно-командній системі:
- 1) переважання інформаційного типу зайнятості;
  - 2) адміністративні методи розподілу робочої сили;
  - 3) надлишкова зайнятість;
  - 4) зосередження робочої сили головно у сфері матеріального виробництва, а не у сфері послуг.
65. Згідно з монетаристським поглядом, єдиною причиною інфляції є:
- 1) структурні особливості національної економіки;
  - 2) спіраль “зарплата-ціни”, яка виникає за значного зростання номінальної зарплати;
  - 3) надмірний темп приросту грошової маси порівняно з темпами зростання ВВП;
  - 4) інфляційні очікування виробників товарів і послуг.
66. Одна з реальних проблем державного боргу полягає в тому, що:
- 1) державні доходи зростають;
  - 2) скорочується нерівність у доходах;
  - 3) збільшується частка заощаджень за всіх рівнів використовуваного доходу;
  - 4) частина національного продукту переходить до інших країн.

67. Зовнішня заборгованість країни – це наслідок:

- 1) прямих зовнішніх інвестицій в економіку країни;
- 2) продажу матеріальних активів іноземцям;
- 3) позичання країною коштів за кордоном та продажу нею своїх фінансових активів за кордон;
- 4) усі твердження правильні.

68. Дефіцит державного бюджету може фінансуватися за рахунок:

- 1) прибутків ділових підприємств;
- 2) доходів домогосподарств;
- 3) додаткової емісії грошей;
- 4) золото-валютних резервів країни.

69. Який чинник переміщуватиме криву довгострокової сукупної пропозиції вліво:

- 1) зростання кількості трудових ресурсів;
- 2) підвищення мінімальної заробітної плати;
- 3) збільшення обсягу капіталу, яким володіє національна економіка;
- 4) підвищення ефективності виробництва.

70. До прихованого безробіття у вітчизняній економіці можна віднести:

- 1) надлишкову зайнятість, яка склалася ще в умовах адміністративно-командної системи;
- 2) працівників, що вимушено працювали неповний робочий час;
- 3) працівників, що перебували у примусових відпустках без збереження або з частковим збереженням заробітної плати;
- 4) усі відповіді вірні.

71. Від непередбаченої інфляції особливо потерпають:

- 1) працівники галузей, які перебувають на піднесенні й представлені потужними трудовими спілками;
- 2) керівництво фірм та інші отримувачі прибутків, якщо ціни на готову продукцію підносяться швидше, ніж ціни на ресурси;
- 3) уряди, які нагромадили значні державні борги;
- 4) отримувачі фіксованих доходів.

72. Стимулювальна фіскальна політика спрямована на:

- 1) досягнення бездефіцитного державного бюджету;
- 2) стабілізацію обмінного курсу національної валюти;
- 3) зниження темпів інфляції;
- 4) збільшення обсягу виробництва і рівня зайнятості в національній економіці;

73. Фіскальна політика буде рестрикційною у разі:

- 1) збільшення видатків на утримання державного апарату;
- 2) збільшення обсягу державних закупівель товарів і послуг;
- 3) збільшення обсягу соціальних видатків;
- 4) зменшення державних видатків.

74. Мультиплікатор видатків не спрацює, якщо:

- 1) національна економіка переживає спад;
- 2) економічна політика уряду помилкова;
- 3) національна економіка досягла повної зайнятості;
- 4) знижується ефективність використання ресурсів у національній економіці.

75. Вирішальну роль у досягненні економічної рівноваги у довгостроковому періоді відіграє:

- 1) процентна ставка;
- 2) державні закупівлі товарів і послуг;
- 3) національні заощадження;
- 4) зміни інвестицій у запаси.

76. Непередбачена незбалансована інфляція супроводжується:

- 1) перерозподілом доходів між боржниками і кредиторами;

- 2) зниженням реальної вартості заощаджень;
- 3) зниженням ефективності функціонування національної економіки;
- 4) усі твердження правильні.

77. Заходом стимулювальної фіскальної політики є:

- 1) купівля центральним банком державних облігацій на відкритому ринку;
- 2) продаж центральним банком державних облігацій на відкритому ринку;
- 3) зниження податків;
- 4) зростання облікової ставки.

78. Яке твердження неправильне:

- 1) для країн із низькими середніми темпами інфляції крива сукупної пропозиції в короткостроковому періоді є відносно положистою;
- 2) монополізація ринків факторів виробництва може впливати на природній обсяг виробництва;
- 3) крутіша крива AS означає, що збільшення сукупного попиту в основному трансформується у зростання обсягу виробництва і слабо впливає на рівень цін;
- 4) номінальні змінні впливають лише на криву короткострокової сукупної пропозиції, а природній рівень виробництва не змінюється.

79. Що не є важливим напрямом державного регулювання ринку праці у перехідній економіці:

- 1) стимулювання зростання зайнятості та збільшення кількості робочих місць;
- 2) сприяння найманню робочої сили;
- 3) адміністративний розподіл робочої сили;
- 4) соціальне страхування безробіття.

80. Гіперінфляція починається тоді, коли:

- 1) населення і фірми витрачають надто мало грошей;
- 2) фірми призначають нижчі ціни на свої товари і послуги;
- 3) уряди змушені друкувати гроші для фінансування своїх видатків;
- 4) дефіцити державного бюджету зменшуються.

81. Якщо національна економіка перебуває в стані рівноваги, то:

- 1) державний бюджет збалансований;
- 2) уряд не здійснює запозичень;
- 3) середня податкова ставка ustalена;
- 4) сукупні видатки дорівнюють обсягу ВВП.

82. Функції податків полягають в тому, щоб:

- 1) перерозподіляти доходи між різними групами населення;
- 2) збільшувати обсяг коштів, спрямованих на інвестування у національну економіку;
- 3) скорочувати кошти, якими розпоряджаються фірми і домогосподарства;
- 4) регулювати грошовий обіг у країні.

83. Яку обставину економісти не використовують для пояснення додатного нахилу кривої короткострокової сукупної пропозиції:

- 1) негнучкість номінальної зарплати;
- 2) неправильні уявлення працівників щодо рівня своєї заробітної плати;
- 3) недосконала інформація учасників ринкового процесу;
- 4) хронічна інфляція.

84. Якщо національна економіка досягла повної зайнятості, а обсяг сукупного попиту зростає, то це означає, що в економіці:

- 1) є дефляційний розрив;
- 2) є інфляційний розрив;
- 3) є дефіцит державного бюджету;
- 4) розвивається стагфляція.

85. Що не може бути важливою причиною величезних масштабів безробіття у країнах “третього світу”:

- 1) високі темпи зростання населення;
  - 2) неспроможність промисловості поглинути приріст робочої сили;
  - 3) орієнтація цих країн на трудомісткі технології;
  - 4) занижений курс національної валюти.
86. Що не характеризує гіперінфляцію:
- 1) ціни зростають на тисячі, десятки тисяч, мільйони відсотків за рік;
  - 2) усі прагнуть заpastися речами і позбутися грошей;
  - 3) фірми збільшують свої інвестиційні видатки;
  - 4) усі твердження правильні.
87. До прямих податків не належить:
- 1) податок на спадщину;
  - 2) прибутковий податок;
  - 3) податок на додану вартість;
  - 4) податок із прибутку;
88. Державний борг – це сума попередніх:
- 1) дефіцитів бюджету;
  - 2) бюджетних надлишків за вирахуванням дефіцитів бюджету;
  - 3) державних видатків;
  - 4) бюджетних дефіцитів за вирахуванням бюджетних надлишків;
89. Який напрям державної політики щодо скорочення безробіття буде малоефективним у країнах, що розвиваються:
- 1) стимулювання зниження народжуваності;
  - 2) стимулювання використання трудомістких технологій;
  - 3) розвиток виробничої інфраструктури, сфери освіти і охорони здоров'я;
  - 4) стимулювання сукупного попиту.
90. Інфляцію пропозиції можна проілюструвати:
- 1) переміщенням кривої сукупної пропозиції вліво;
  - 2) переміщенням кривої сукупної пропозиції вправо;
  - 3) переміщенням кривої сукупного попиту вправо;
  - 4) переміщенням кривої сукупного попиту вліво.
91. Передавальний механізм монетарної політики не містить такої ланки:
- 1) зміна реальної пропозиції грошей унаслідок проведення центральним банком відповідної монетарної політики;
  - 2) зміна процентних ставок;
  - 3) зміна швидкості обігу грошей;
  - 4) зміна сукупних видатків у відповідь на зміну процентних ставок;
92. У національній економіці пропозиція грошей не залежить від:
- 1) норми резервування;
  - 2) обов'язкових резервів;
  - 3) рівня бідності;
  - 4) коефіцієнта депонування.
93. Крива сукупного попиту у відкритій економіці переміщується вправо, якщо:
- 1) курс національної валюти знижується;
  - 2) державні видатки знижуються;
  - 3) знижуються темпи економічного зростання у торговельних партнерів;
  - 4) у підприємців формуються песимістичні очікування щодо стану ділової активності.
94. Яка із змінних не є екзогенною змінною в моделі IS-LM:
- 1) процентна ставка;
  - 2) податкова ставка;
  - 3) державні видатки;
  - 4) рівень заощадження.

95. Який чинник економічних коливань належить до інтервальних:
- 1) технологічні інновації;
  - 2) політичний процес;
  - 3) сподівання економічних суб'єктів;
  - 4) наукові відкриття.
96. Що не передбачає антиінфляційна стратегія:
- 1) ефективна монетарна політика;
  - 2) впорядкування державних фінансів;
  - 3) раціоналізація структури національної економіки;
  - 4) періодичне заморожування цін і заробітної плати.
97. Максимально можливе збільшення суми банківських депозитів дорівнює:
- 1) добутку обов'язкових резервів та грошового мультиплікатора;
  - 2) різниці між фактичними резервами та обов'язковими резервами;
  - 3) добутку надлишкових резервів та грошового мультиплікатора;
  - 4) добутку фактичних резервів та грошового мультиплікатора.
98. Залежність між процентною ставкою і рівнем доходу, що виникає на ринках товарів і послуг, називають:
- 1) кривою LM;
  - 2) кривою AD;
  - 3) кривою IS;
  - 4) кривою AS.
99. Якщо у національній економіці відбулося несприятливе збурення пропозиції, то:
- 1) крива AS переміститься вправо;
  - 2) рівень цін підвищиться;
  - 3) обсяг національного виробництва збільшиться;
  - 4) витрати виробництва на одиницю продукції зменшаться.
100. Джерелом інфляції пропозиції є:
- 1) збільшення видатків на споживання;
  - 2) збільшення інвестиційних видатків;
  - 3) зростання витрат на одиницю продукції;
  - 4) збільшення сукупних видатків.
101. Якщо рівень інфляції підвищується з 7 до 9%, тоді, згідно з ефектом Фішера:
- 1) номінальна і реальна процентні ставки зростуть на 2%;
  - 2) ні номінальні, ні реальні процентні ставки не зміняться;
  - 3) номінальна процентна ставка збільшиться на 2%, а реальна не зміниться;
  - 4) усі твердження неправильні.
102. Яке твердження не узгоджується з кількісною теорією грошей:
- 1) за сталої швидкості обігу грошей їхня кількість у національній економіці визначає рівень цін;
  - 2) незалежний Центральний банк, який визначає пропозицію грошей, повністю контролює темп інфляції;
  - 3) добуток кількості грошей у національній економіці та швидкості їх обігу дорівнює реальному ВВП;
  - 4) рівень інфляції в країні залежить від кількості грошей, яка перебуває в обігу.
103. Що не простежується у фазі спаду.
- 1) домогосподарства купують менше споживчих товарів;
  - 2) скорочуються інвестиційні видатки фірм на машини, устаткування;
  - 3) спадає попит на робочу силу;
  - 4) зменшуються запаси товарів на складах.
104. Збільшення сукупних видатків індукує інфляцію, якщо національна економіка:
- 1) перебуває у фазі тривалого і глибокого спаду;
  - 2) функціонує за неповної зайнятості;

- 3) перебуває у стані повної зайнятості;
 4) усі твердження неправильні.
105. Кількісне рівняння обміну твердить, що:
- 1) кількість грошей $\times$ рівень цін = швидкості обігу грошей $\times$ реальний ВВП;
  - 2) кількість грошей $\times$ реальний ВВП = швидкості обігу грошей $\times$ рівень цін;
  - 3) кількість грошей $\times$ швидкості обігу грошей = рівень цін $\times$ реальний ВВП;
  - 4) кількість грошей $\times$ швидкості обігу грошей = рівень цін $\times$ номінальний ВВП.
106. Комерційний банк може створювати безготівкові гроші в межах:
- 1) своїх надлишкових резервів;
  - 2) своїх депозитів;
  - 3) своєї готівки у касі;
  - 4) своїх обов'язкових резервів.
107. Якщо грошова база подвоїлась і розмір грошового мультиплікатора також збільшився у 2 рази, то пропозиція грошей:
- 1) не змінилась;
  - 2) подвоїлась;
  - 3) зросла у чотири рази;
  - 4) зросла, але менш ніж у 2 рази.
108. Якщо центральний банк підвищує облікову ставку, то грошова база:
- 1) зменшиться і пропозиція грошей також зменшиться;
  - 2) зменшиться, а пропозиція грошей збільшиться;
  - 3) збільшиться і пропозиція грошей збільшиться;
  - 4) збільшиться, а пропозиція грошей зменшиться.
109. Екстернальні теорії шукають основні причини економічних коливань у:
- 1) кількості грошей в обігу;
  - 2) важливих технічних нововведеннях;
  - 3) обсягах сукупних видатків;
  - 4) сподіваннях економічних суб'єктів.
110. Що не є постулатом теорії реального ділового циклу:
- 1) номінальні змінні не впливають на реальні не лише у довгостроковому, а й у короткостроковому;
  - 2) ціни повністю гнучкі як у довгостроковому, так і в короткостроковому періодах;
  - 3) виробнича функція національної економіки в короткостроковому періоді може змінюватися під впливом різних екзогенних подій;
  - 4) процентна ставка залежить від валютного курсу.
111. Що не спричиняє інфляції пропозиції:
- 1) зростання цін на матеріальні ресурси, зокрема на енергоносії;
  - 2) надмірне зростання грошової маси;
  - 3) мілітаризація економіки;
  - 4) значне зростання номінальної зарплати.
112. Зменшення норми резервування:
- 1) збільшуватиме пропозицію грошей унаслідок збільшення розміру грошового мультиплікатора;
  - 2) збільшуватиме пропозицію грошей унаслідок збільшення коефіцієнта депонування;
  - 3) зменшуватиме пропозицію грошей унаслідок зменшення грошового мультиплікатора;
  - 4) зменшуватиме пропозицію грошей унаслідок зменшення коефіцієнта депонування.
113. Що не є статтею "Активів" центрального банку:
- 1) цінні папери;
  - 2) позики комерційним банкам;
  - 3) обов'язкові резерви комерційних банків;

- 4) інші активи.
114. Якого постулату не поділяє більшість економістів:
- 1) ціни у короткостроковому періоді є негнучкими;
  - 2) короткострокові коливання обсягів національного виробництва та зайнятості не є зміною природного рівня виробництва;
  - 3) сукупний попит впливає на обсяг національного виробництва як у короткостроковому, так і довгостроковому періодах;
  - 4) крива AS у короткостроковому періоді є висхідною.
115. Недостатній сукупний попит спричиняє зростання якого безробіття:
- 1) фрикційного;
  - 2) циклічного;
  - 3) структурного;
  - 4) фрикційного і структурного.
116. Що не спричиняє інфляції попиту:
- 1) монополізація окремих галузей національної економіки;
  - 2) надмірні державні видатки;
  - 3) зростання чистого експорту;
  - 4) очікування щодо зростання цін у майбутньому.
117. Що не є статтею "Пасивів" центрального банку:
- 1) резерви комерційних банків;
  - 2) позики;
  - 3) депозити скарбниці;
  - 4) банкноти центрального банку.
118. Збільшення обов'язкових резервів не змінить пропозицію грошей, якщо не зміниться:
- 1) грошова база;
  - 2) обсяг надлишкових резервів банків;
  - 3) співвідношення готівки і депозитів;
  - 4) обсяг фактичних резервів.
119. Основними причинами негнучкості заробітної плати у розвинутій ринковій економіці є:
- 1) закон про мінімальну заробітну плату;
  - 2) недостатній сукупний попит;
  - 3) діяльність трудових спілок;
  - 4) правильні відповіді а і в.
120. Більшість економістів вважає, що основну причину зростання рівня безробіття у розвинутих європейських країнах упродовж останніх двох десятиліть потрібно шукати у:
- 1) високих темпах зростання населення;
  - 2) щедрих виплатах безробітним;
  - 3) зменшенні попиту на складну кваліфіковану працю порівняно з попитом на некваліфікованих працівників;
  - 4) різкому зменшенні зайнятості у сільськогосподарському секторі.
121. Основний потік макроекономіки серед головних причин інфляції не виділяє:
- 1) зростання грошової маси вищими темпами порівняно зі зростанням національного продукту;
  - 2) мілітаризація економіки;
  - 3) зростання заощаджень;
  - 4) дефіцит державного бюджету.
122. Якщо центральний банк продає державні цінні папери, то:
- 1) збільшиться загальна сума особистих заощаджень;
  - 2) збільшиться загальна сума депозитів комерційних банків;
  - 3) зменшиться сума позик, наданих комерційними банками;
  - 4) збільшиться пропозиція грошей.
123. Центральний банк не виконує такі функції:

- 1) регулювання пропозиції грошей у національній економіці;
- 2) емісія грошових банкнот;
- 3) надання кредитів населенню;
- 4) “кредитор останньої надії”.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Івасів Б. С. Гроші та кредит: [підруч.] / Б. С. Івасів. - Тернопіль: Карт-бланш, 2005. — 528 с. – (2-ге вид., зі змін, і доп.)
2. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / С. Мишкін, С. Панчишин, А. Стасишин, Г. Стеблій. - К.: Основи, 1999. - 963 с.
3. Реверчук С. К. Гроші та кредит: [підруч.] / С. К. Реверчук, В. І. Грушко, Л. І. Дмитриченко, І. Г. Скоморович, О. Ю. Сова. — К.: Знання, 2011. — 382 с.

4. Крупка М.І. Гроші та кредит: [навчальний посібник] / М.І. Крупка. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010.- 408 с.
5. Савлук М.І. Гроші та кредит: [підруч.] / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна . - К.: КНЕУ, 2006. – 406 с.
6. Габбард Р. Г. Гроші, фінансова система та економіка: [підруч.пер.з англ.] / . Р. Г. Габбард. - К.: КНЕУ, 2004. - 889 с.
7. Щетинін А. І. Гроші та кредит: [підруч.] / А. І. Щетинін. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 432 с. – (вид. 2-ге, перероб. та доп.)
8. Закон України «Про банки та банківську діяльність» № 2121-14 від 07.12.2000 р. //www.zakon.rada.gov.ua.
9. Закон України «Про Національний банк України» № 694-14 від 20.05.1999 // www.zakon.rada.gov.ua.
10. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» // www.zakon.rada.gov.ua.
11. Панчишин С.М. Макроекономіка: [навчальний посібник] / С.М. Панчишин. - К.: Либідь, 2002. - 616 с. – (вид. 2-ге, стереотипне)
12. Мороз А. М. Банківські операції: [підруч.] / А. М. Мороз. - К.: КНЕУ, 2002. - 476 с. – (2-ге вид., випр. і доп.)
13. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / М. Блауг; [пер. з англ. І. Дзюб] .- К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. - 670 с.
14. Голуб А. Г. Гроші, кредит, банки / А.Г. Голуб , Л. Семенюк , Т. Смовженко . - Львів: «Центр Європи», 1997. – 242 с.
15. Гриценко А. Архітектоніка монетарних стратегій і зарубіжний досвід їх формування і використання / А. Гриценко , Т. Кричевська . – К.:Вісник НБУ. - 2006. – 22 с. - (вид. № 2. - С. 8.)
16. Гриценко А. Основні засади побудови і запровадження середньострокової монетарної стратегії в Україні /А. Гриценко , Т. Кричевська . – К.:Вісник НБУ. - 2006. – 25 с. – (вид. № 7. - С. 8.)
17. Аранчій В. І. Гроші та кредит: [навч. посібник] / В. І.Аранчій, Л. М. Бойко, Л. В. Черненко . - Полтава: АСМУ, 2010. - 300 с.
18. Грудзевич Я. Розвиток інституційної основи грошово-кредитної політики и України / Я. Грудзевич . – К.:Вісник НБУ. - 2006. – 27 с. – (вип.№ 6)
19. Демківський А.Р. Гроші та кредит / А.Р. Демківський. - К.: Дакор. - 2003. - 528 с.
20. Денисенко М.П. Гроші та кредит у банківській справі: [навч. посібник] / М.П. Денисенко. - К.: Алерта, 2009. - 478 с.
21. Дорофеева Н. В. З історії грошей України / Н. В.Дорофеева, З. М.. Комаринська . - Львів: ЛБІ НБУ, 2000. – 255 с.

22. Енциклопедія банківської справи України. — К.: «Молодь», 2001. - 680 с.
23. Євтух О. Кредит як соціально-економічне явище / О. Євтух . – К.: Вісник НБУ. - 2006. - (вип.№ 4. - С. 44.)
24. Зимовець В. В. Фінансове посередництво:[навч. посіб] / В. В. Зимовець., С. П. Зубик. - К.: КНЕУ, 2005. - 288 с.
25. Ильин В. В. Мания денег: история, философия, жизнь / В. В. Ильин. - К.: У БД НБУ, 2011. - 590 с.
26. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М Кейнс. - М.: Эконом- Ключ, 1992. – 315 с.
27. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: [Навч. посібник] / Д.І. Коваленко.. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 320 с.
28. Мазараки А. А. Философия денег / А. А. Мазараки , В. В Ильин.- К.: Київ, 2004. — 719 с.
29. Козак Ю Міжнародні організації: [навч. посібник] / Ю. Козак , В. Ковалевський, З. Кутайн. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 440 с.
30. Міщенко В. Методологічні та методичні проблеми запровадження таргетування інфляції / В. Міщенко . – К.: Вісник НБУ. - 2006. – (вип.№ 5. - С. 40)
31. Міщенко В. Г, Центральні банки: організаційно-правові засади / В. Г. Міщенко, В. Л. Кротюк. - К.: Знання, 2004.- 160 с.
32. Мочерний С. В. Банківська система України / С. В. Мочерний, Л. С. Тришак. - Львів: Тріада плюс, 2004. - 304 с.
33. Петрик О. Цілі та основні режими сучасної монетарної політики / О. Петрик. – К.: Вісник НБУ. - 2006. – (вип. № 6. - С. 6)
34. Рисін В.В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: [навч. посібник] / В.В. Рисін - К.: УБС НБУ, 2007. – 312 с.
35. Рисін В.В. Залучення заощаджень населення фінансовими посередниками / В.В. Рисін - Львів: ЛБІ НБУ, 2005. - 213с.
36. Романчиков В. Г. Міжнародні економічні відносини: [Навч. посібник] / В. Г. Романчиков , І. О. Романенко.- К.: Центр учбової літератури, 2008. — 256 с.
37. Рябініна Л. М. Теорія сучасних грошей / Рябініна Л. М. - К.: УБС НБУ, 2011. -221 с.
38. Сенищ П. М. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні: Науково-аналітичні матеріали. / П. М. Сенищ, В. М. Кравець, В. І. Міщенко, О. О. Махаєва, В. В. Крилова, Н. В. Грищук. - К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. - 145 с.- (Вип. 10)

39. Семко Т. В. Гроші та кредит у схемах і таблицях / Т. В. Семко, М. В. Руденко: [навч. посібник]. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 158 с.

Навчально-методичне видання

Гримак Олег Ярославович,
Бричка Богдан Богданович

МАКРОЕКОНОМІКА

Методичні рекомендації щодо підготовки та проведення семінарських і практичних занять з дисципліни Макроекономіка для студентів напряму підготовки “Маркетинг”.

Підписано до друку

Друк офсетний

Зам. №

Формат 60x84 1/16

Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 1.6

Наклад 100.

Надруковано на різнографі